

EEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı: 8

Ekim 2014

Editörler

Elif Emir Öksüz, Deniz Aydemir Döke.

Yazım Denetimi

Gülcan Altun, Gamze Sofuoğlu.

Web Sorumlusu

Burak Sarı

Seslendirme Teknik Destek

Savaş Avcı

Yayınlayan

Engelsiz Erişim Derneği

İletişim Bilgileri

Web:

<http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta:

eeehdergi@gmail.com

Facebook:

www.facebook.com/eeehdergi

Twitter:

www.twitter.com/eeehdergi

İçindekiler

Editörden	3
Sıçrama Tahtası.....	5
Erişilebilir Bir Uygulama İle Kongreye Gitsem Sunum Erişilebilir Olur mu?	9
Hayallerimin cihazı on yıllar öncesinde kaldı!	12
Sokakta Bir Kör, Sokakta Bir Kadın, Sokakta Kör Bir Kadın	15
REHBER KÖPEKLER.....	27
Hem Kadın Hem Körsen Keşke Ölsen!	33
Yeni Eğitim-Öğretim Yılında “İbretlik Meslek Liseleri” Açıldı!	36
İnsanları değil, ölümleri engelle	39
ABD’de Engelli Yüksek Öğrenim Öğrencisi Olmak	42
İssiz Anlar	45

Editörden

EEEH Ailesi'nden Herkese Merhabalar,

Ekim ayında tam on yazıdan oluşan 8. Sayımızla karşınızdayız. Bu ay sizleri nelerin beklediğine geçmeden önce, dergimize yapılan büyük bir jesti sizlerle paylaşmak istiyoruz. Sayın Sarper Arıkan EEEH Dergi'nin okuyucularına daha rahat ulaşabilmesi için Android işletim sistemiyle çalışan cihazlarda kullanılacak bir uygulama geliştirdi. Sayın Arıkan'a bu güzel uygulama için EEEH ailesi olarak teşekkür ediyoruz.

Bu güzel haberden sonra, bizi çok heyecanlandıran başka bir güzel haberle devam edelim. Artık Apple cihazlarda Braille klavye üçüncü parti uygulamalara gerek duyulmadan kullanılabilir, hem de Türkçe harf ve kısaltmalarla. Detaylar elbette Engin Yılmaz'ın yazısında. Teknolojik gelişmeler adeta bir fırtına gibi etrafımızda uçuşurken her şeyi takip etmek pek de mümkün olmuyor. İşte tam bu derde deva bir yazı Adem Vural'dan. Navigasyon alanında neler olup bittiğini bulabileceğiniz bu yazı, aynı zamanda Engelsiz Bilişim Kongresi'nden haberleri de aktarıyor. Teknoloji bu kadar gelişirken nasıl oluyor da Eylem Yurtsever'in hayallerindeki cihaz on yıllar öncesinde kalıyor? Bu cihazın ne olduğunu merak mı ettiniz? Öyleyse Eylem'e kulak verin.

Eylem'e kulak verdikten sonra, biraz da bazen tik tak eden bazen de tıngır mıngır dönen beyaz bastonların sesine kulak verin. 15 Ekim Dünya Beyaz Baston Günü bastonlarınızı açıp salına salına, göğsünüzü gere gere sokaklarda dolanın ya da beyaz baston kullanan birini gördüğünüzde, bu dünyanın hepimizin olduğunu ve herkes için erişilebilir olması gerektiğini düşünün. Beyaz bastonu eline alıp çıkınca ne oluyor dersiniz? Elif Emir Öksüz sokaklarda kör gözüyle kadın başına yaptığı gözlemleri bizlerle paylaşıyor. Ay bastona alternatif bir şeyler yok mu? Var tabii, size rehber köpek verelim. Yalnız Türkiye'de bunun için biraz beklemeniz gerekecek. Zeynep Şule Yılmaz bu köpeklerin eğrisini doğrusunu bu sayıda bizlere anlatıyor. Gamze Sofuoğlu da bu ay sokağın nabzını tutanlardan. Matematikte eksi ile eksinin çarpımı artı oluyor da, sokakta neden körlükle kadınlığın çarpımı yine hala eksi? Gamze'nin matematikle arası nasıldır ya da bu sorunun cevabını yazısında vermiş midir bilemem, ama körlük ve kadınlığın kesişim kümesinde dolandığı kesin.

Sokaklarda çok oyalandık, hadi ders başına! Kim hangi okula gitsin, kim hangisine gitmesin? İlke Çeperli açıklıyor, engelliler için yeni eğitim sistemi. Bu trajikomik yazının

ardından gerçekten trajik bir yazı okuyacaksınız. Burak Sarı minicik bir çocuğun ihmal sonucu ölümünden ve bu ölümün ardından yetkililer tarafından yapılan talihsiz açıklamadan bahsediyor. Özü kabahatinden büyük deyişine yaşanmış bir örnek niteliğinde bir olay ve bu talihsiz açıklamaya tokat gibi inen bir cevap: Deniz Aydemir Döke Pensilvanya Devlet Üniversitesi'nde burslu olarak doktora başlamasının ardından, yurtdışı lisans üstü eğitim konusundaki tecrübelerini paylaşıyor. Özellikle Amerika'da yüksek lisans veya doktora düşünenlerin mutlaka okuması gereken bir yazı. Kapanışımızı da biraz sosyal ilişkilerden bahsederek yapalım. Mürşide Vural benzer ve farklı kişilerle arkadaşlık kurmanın artı ve eksilerini bizler için değerlendiriyor.

Şimdilik bizden bu kadar, Kasım'da görüşmek üzere, hoşçakalın.

Sıçrama Tahtası

Engin Yılmaz

Engin_yilmaz@yahoo.com

Yıl Nisan 2014. Çiçeği burnunda EEEH Dergimizin İkinci sayısında Braille'den bahsediyorum ve yazının sonlarına doğru aşağıdaki paragrafı kaleme alıyorum.

“Halen hikâyenin sonunda değiliz. Çünkü Braille klavye hiçbir dokunmatik cihazda resmi bir Klavye olarak kabul edilmiyor henüz. O nedenle, Braille yazmak isteyen kişi önce, üçüncü bir uygulamada yazısını yazıyor ve kopyalanan yazıyı mesaj, e-posta ve notundaki esas düzenleme alanına yapıştırıyor. Yani Braille alfabesinin körlerin resmi alfabesi olarak kabul edilmesi gibi, dokunmatik ekranlarda da qwert gibi bir klavye olarak kabul edilmesi için daha çok mücadele etmemiz gerekiyor. Ama dedik ya “Selin önüne set çekilmez” diye, bu doğal ve hızlı yazma yöntemi elbet bir gün hem IOS, hem Android, hem Windows hem de tüm dokunmatik cihazlarda sanal klavye düzenlerinden biri olarak kabul görecektir. Bunun için de körlerin kendi yöntemlerini kendilerinin belirlemesi yönündeki mücadelesine ihtiyacımız var.”

Yıl Eylül 2014. iOS 8 yeni sürümünü yayınlıyor ve Bingo! Ekrandan Braille seçeneği karşımızda. Ayarlar/Erişilebilirlik/VoiceOver/Rotor bölümüne girip Ekrandan Braille seçeneğini işaretlediğinizde, artık her yazma alanında, parmağınızı yalnızca bir kez saat yönünde sağa doğru çevirdiğinizde ekrandan Braille yazmanın dayanılmaz hafifliğini tatmaya hazırsınız demektir. Üstelik eğer küçültülmüş kipi 3 parmağı bir kez sağa veya sola kaydırarak seçersek, Türkçe karakterler ve Türkçe kısaltmalar da bizlerle oluyor.

Çoğu kullanıcı için oldukça fazla sayıda hatayla karşımıza çıktı aslında iOS8. Güncelleme yapanların birçoğu bin pişman. VoiceOver'in olur olmadık yerlerde kapanıp açılması, telefonun donması, tuşların takılması, internet dolaşımındaki sıkıntılar, Ben de dahil birçoğumuzu canından bezdiriyor. Öte yandan her yazma alanında Braille yazabilme gerçeği, yalnızca düşüncede bile tüm bunları unutturuyor bana. Şu an tepkimeler biraz yavaş, bazen sorunlar çıkabiliyor; ama yeni doğmuş bir Bebek olarak görüyorum ekrandan Braille kavramını. Bu tür hatalar yeni güncellemelerle giderilecektir eminim. O nedenle ayrıntılara

takılmadan çıplak gerçeğin sarhoşluğunu yaşamak istiyorum: Braille Resmen bir klavye seçeneği olarak bizlerle buluşuyor.

Gelin on beş yaşındaki Louis'le konuşalım. Ne derdi acaba bu duruma? “Ama neden diğer telefonlarda da yok?” Evet, Louis halen hikâyenin sonunda değiliz. Android üzerinde çalışan TalkBack ekran okuyucu uygulaması Braille yazmaya uygun bile değil henüz. Ancak mücadele yeni bir ivme kazanıyor. 3 Ekim 2014 tarihinde MBraille uygulaması Android kullanıcıları için Play Store içinde yerini aldı ve artık Android kullanıcıları da Braille yazmanın o müthiş hazzını yaşamaya başladılar. Ama TalkBack olmadan ve üçüncü parti bir editör uygulama ile. Yani Android için Braille yazmanın bir klavye olarak benimsenmesi için biraz daha yolumuz var.

Windows için daha ekran okuyucu bile tam gelişmiş değil. Ne ilginç dimi, bilgisayar kullanımı deyince çoğu görmeyenin kullandığı Windows, dokunmatik kullanımda en sonda bile kalamıyor henüz. Ama Merak etme Louis, diyoruz ya selin önüne set çekilmez diye, sen ki bizler için Kör olarak, körcül yöntemlerle de bir şeyler yapabilmenin yolunu açtın, bizler de Braille'nin her yerde, her zaman, bir ana dil hakkı gibi kabul görmesinin yolunu açacağız söz veriyoruz sana tüm körler adına.

Belki Braille için bu derece fazla yazıp çizmem, vurgularımı onun üzerine kurmam, birçoğunuza takıntı gibi geliyordur. Hayatımın son iki yılında ne yaptığımı bir kelimeyle anlatmamı isteseler, “Braille” aklıma gelen ilk kelime olurdu. Önce Type and Learn Braille uygulamasını keşfederek başladı bu heyecan. Sonra Braille Touch çıktı. Onun Türkçeleştirilmesi için yoğun yazışmalar yaptık; ama olmadı. Ve MBraille geldi. Önce uygulamayı Türkçeleştirme çalışmasını tamamladım, sonra Türkçe kısaltma tablosunu uyarladım. Uyarlama dediğiniz öyle kolay olmuyor. Türkçe Braille içinde 5-6 ve 4-5 ile başlayan ek kısaltmaları vardır. Ve birisi birden fazla anlama gelebilir. Örneğin 4-5 ile birlikte C harfine bastığınızda bu, kelimenin gelişine göre “ınca, ince, unca, ünçe” şeklinde 4 farklı biçimde anlaşılabilir. Uygulamaların bu karakterleri yazıp boşluk verdiğinizde doğru seçeneği yazı olarak çıkarması için Türkçedeki büyük ve küçük ünlü uyumu kurallarını bilmesi gerekir. İşte, tek tek her ifade için bu kuralları işleyen tablolar oluşturdum.

Yetmedi, Türkçe farklı kuralları ve istisnaları olan bir dil, Örneğin şk harflerine bastığınızda, şekil kelimesini kısaltmış olursunuz. Peki ya Şekli yazmak isterseniz, hece düşmesi olacak. Başka bir örnek. SC harfleri sıcak kısaltmasıdır. Peki ya sıcağa yazarsanız, bu

durumda da k harfi ğ harfine dönüşür yani ünsüz yumuşaması denen kural işler. İşte tüm bunları uygulamalara tek tek anlatmak zorundaydım.

Kısacası zorlu ve uykusuz geceler, deneme yanılmalar içinde geçti geçen senem. MBraille sonrası benzer bir çalışmayı bu sefer de Duxbury Braille printer yazılımı için tekrarladım. Bu arada Apple erişilebilirlik bölümüne yeni iOS sürümünde Braille klavye seçeneğinin bulunması için yüzlerce ileti gönderilmesi kampanyası geldi.

“Peki, ne diye bu kadar uğraştın” sorusunu soracaksınız bir olasılık. Yanıtı benim için üç kelimedede gizli. Birkaç yıl öncesinde körlerin yaşamında devrimsel önemi olan 3 B harfinden söz etmiştim: Braille, Beyaz Baston ve bilgisayar. Bugün söz konusu B’leri güncelliyorum. Bilgisayar tek başına biraz dar kalıyor istediklerimi anlatmak için o yüzden bu 3 B, Braille, Beyaz Baston ve Bilişim oldu.

Braille bunların ilki, zamanın basmakalıp inançlarına Meydan okuyan Louis, Körlerin kendilerine uygun yöntemleri kullanarak nasıl okuyup yazabileceklerini gösterdi. Bunun üzerine binlerce kitap basıldı ve körlerin eğitimlerinin önü açıldı.

Derken, Körler artık kendi başlarına hareket edebilmek, başkalarına bağımlı olmamak adına hayatlarında söz sahibi olmaya başladılar ve bunun sembolü de beyaz baston oldu. O beyaz çubuk, yalnızca elde tutulan bir aksesuar değil, erişilebilirliğin, özgürlüğün, engelsiz yaşam isteğinin bir simgesi haline geldi.

Ve bilişim, önce bilgisayarlar, sonra konuşan cep telefonları ve akıllı telefonlar... Her şeyden önce bilişim, körlerin bilgiye erişimi önündeki engelleri tamamen ortadan kaldırdı. Artık günlük bir gazeteyi ya da dilediğiniz bir kitabı okumak, istediğiniz bir kaynağa göz atmak ve bunları kimseye muhtaç kalmadan yapmak bir hayal olmaktan çıktı bilgisayarlar sayesinde.

Ve akıllı telefonlarla birlikte Beyaz bastona bir yardımcı geldi: navigasyon. Her geçen gün başka navigasyon uygulamaları çıkmaya başladı, çevremizde ne var ne yok, bir yere nasıl gidebilirim sorularının yanıtını vermek çok daha kolay, pratik ve rahat. Kısaca Hayata EEEH diyebilmemizi sağladı bu 3 B.

Ama bazılarımızın yanıldığı önemli bir şey var, Bilişim Asla Braille veya beyaz bastonun yerini almıyor, yalnızca bu iki önemli sembolü tamamlıyor. Navigasyon

uygulamaları, ancak elinize bastonunuzu alıp sokağa çıktığınızda hayatınızı kolaylaştırıyor. Bastonsuz sizi bir yerden alıp başka bir yere götürmüyor.

Bazılarına göre bilgisayar çıkınca artık Braille geçersiz kaldı. Ne büyük bir yanılğı. İşte iOS ile gelen Braille uygulaması, bu düşünceye karşı müthiş bir yanıt niteliğinde. Büyük teknolojik değişikliklere karşın, o noktalar halen zamanı da aşır bizlere gülümseyebiliyor.

Bu aralar üstünde hissedilebilir şekillerin çıkacağı dokunmatik ekranlar üzerinde çalışıldığını söylesem ne düşünürsünüz? Büyülü hayalimizin teknik adına “Strategic Polymers” çözümü diyorlar. Bu teknoloji aslında dokunmatik bir ekranda fiziksel bir klavye oluşabilmesi için düşünülmüş. Polimerler açıklamalara göre yüzde on oranında gerginleşip deformasyona uğrayabiliyor. Bu biçimde de dokunmatik bir ekranda birçok farklı şekil elektriksel boyut değişimi adı verilen teknolojiyle mümkün oluyor. Yani dokunmatik bir ekranda fiziksel bir klavyenin hissedilmesi ve kullanılması, dahası, bir logonun hissedilebilir biçimde görünmesi mümkün olabilir. Daha detaylı bilgi için aşağıdaki bağlantıyı ziyaret edebilirsiniz.

<http://www.extremetech.com/extreme/152970-shape-changing-plastic-could-give-touchscreens-real-physical-clicky-keyboards>

Yakın zamanda böyle dokunsal ekranlar çıktığında şaşırmayın, Belki o zaman Eylem’in o özlediği teknoloji o kadar da eski de kalmayacak. Belki o zaman Braille yazmak için kendine bulduğu müthiş boşluğu hiçbir ek cihaza gerek kalmadan okumak için de bulacak. Aynı ekranda hem Braille okuyup hem Braille yazmak mümkün olacak. Hatta dilediğiniz resmi dokunsal olarak kabartıp incelemek de öyle. Hayal mi diyorsunuz? O zaman bu paragrafı bir yerlerde saklayın. Zamanın içinde bir yerde hatırlatacaktır kendisini.

Halen nedir seni bu kadar uğraştıran diye mi soruyorsunuz? Braille ve beyaz baston, gören taklitti yaparak değil kör gibi yaşamının, kendin gibi olabilmenin simgeleri. Bu simgeleri gelecek nesillere anlatmaya değmez mi?

Bir işletim sisteminde de olsa, eksikleri de olsa, Braille Alfabesi’nin resmi bir klavye olarak kabulü çok önemli bir dönemeç. Bitmeyecek mücadele için, bu dönemeci bir sıçrama tahtası yapmaya değmez mi?

Erişilebilir Bir Uygulama İle Kongreye Gitsem Sunum Erişilebilir Olur mu?

Adem Vural

vuraladem@gmail.com

Bu yıl 23, 24 ve 25 Eylül tarihlerinde Dokuz Eylül Üniversitesi'nde düzenlenen Engelsiz Bilişim Kongresi'ne katıldık. Güzellikleri ile eksiklikleri ile bir kongreyi daha geride bıraktık. Biz de bu kongrede, Eğitimde Görme Engelliler Derneği (EGED) ile birlikte navigasyon uygulamaları ile ilgili bir sunum yaptık. Sunumumuzun ayrıntılarına geçmeden önce, biraz kongreden bahsetmek istiyorum.

Engelsiz Bilişim Platformu tarafından düzenlenen bu kongreye her yıl farklı bir üniversite ev sahipliği yapıyor. Kongrenin bu seneki ev sahibi Dokuz Eylül Üniversitesi oldu. Kongre üniversitenin Dokuz Çeşme yerleşkesinde yapıldı. Dokuz Çeşme yerleşkesi İzmir Buca'da yer alıyor. Kongrede web erişilebilirliğinden sesli betimlemeye, Android işletim sisteminden üniversite öğrencilerinin geliştirmiş olduğu uygulamalara kadar birçok konuda sunumlar yapıldı.

Bu sunumların en güzel yanı, eğer ürün geliştiriciler dikkate alırlarsa, şüphesiz geribildirim ve yönlendirmelerdir. Bu uygulama ve sitelerden engellilerinde istifade edeceği hiçbir zaman unutulmamalıdır. Hep denir ya, toplumda engellilerin varlığı unutulmamalı, diye; asıl söylenmesi gereken ve yapılacak işlerin de buna göre düzenlenmesini gerektiren durum, engellilerin de bu toplumu oluşturan parçalardan biri olduğudur.

Aslında bunun aksine en güzel örneği kongrenin ilk günü tecrübe ettik. Engelliler için yaptığı çalışmaları bir video gösterimi biçiminde sunan bir yerel yönetim, hazırladığı videoya hiçbir sesli açıklama eklemediği için, görme engelli katılımcılar sadece çalan müziği duydular ve yapılan çalışmalardan haberdar olamadılar. Bir başka deyişle, söz konusu kurum çalışmalarını görme engellilere anlatamamış oldu. Engellilerin katıldığı programlarda bu tip erişilebilirlik düzenlemeleri kural haline getirilmeli ve uymayanların bu çalışmalara katılmasına izin verilmemeli. Hani derler ya, herkes kendi kapısının önünü süpürse her yer tertemiz olur, diye; herkes erişilebilirliği en iyi biçimde uygulasa dünya erişilebilir bir yer olur.

Gelin isterseniz başta bahsettiğim sunumumuza kısaca göz atalım. Bu; bilenler için bilgi tazeleme, bilmeyenler için ise bir bilgi paylaşımı olur. Biz Ayça Balcı, Gökhan Güngör, Engin Yılmaz, EGED'den Mustafa Karaca ve benim içinde bulunduğum ekip ile Görme engelliler için erişilebilir navigasyon programlarını anlattık. Sunum; benim görme engelliler için GPS

uygulamalarının tarihçesini anlatımım ile başladı. Ben öncelikle 1990'lı yıllarda yapılan çalışmalardan bahsettim. Tabii ki gelinen süreç göz önüne alındığında dizüstü bilgisayarlar ve büyük GPS cihazları ile yapılan denemelerden bahsetmemek olmazdı. Daha sonra elde taşınan erişilebilir navigasyon cihazlarının ortaya çıkması, cep telefonlarında GPS ciplerinin kullanılmaya başlaması ve telefonlar için ekran okuyucuların gelişmesi ile telefonlardaki Way Finder Access gibi uygulamalardan bahsettim.

Ülkemizde ise ilk navigasyon operatörlerin baz istasyonlarını buldukları yer adları ile isimlendirmesi ile ortaya çıktı. Birçok görme engelli ana ekranlarda yazan yer adlarından nerede olduklarını anlamak için yararlandı. Bu süreç Load Stone gibi ücretsiz uygulamaların kullanılmaya başlaması ile bir adım daha ileriye gitti. Nokia telefonlarda sunulan harita uygulaması ile ise görme engellilerin kapıdan kapıya navigasyon yapması mümkün hale geldi.

Sunumumuzu iki kısma ayırdık:

1. Görme engelliler için geliştirilen yazılımlar.
  2. Herkes için geliştirilen ve erişilebilir olan yazılımlar.
1. Görme engelliler için geliştirilen yazılımlar: bu kısımda EGED'den Mustafa Karaca Gören Göz'den bahsederek eski durumuna göre nelerin değiştiğini ve ne tür iyileştirmeler yapıldığını aktardı. Gören Göz Android4.12 sürümünde ve yeni yazılımı sadece LG'nin bir modelinde çalışan bir navigasyon uygulaması. Android'in sadece bu sürümünde çalışması ve LG marka telefonların sadece bir modeline yüklenebilmesi program için bir eksi ne yazık ki. Bahsettiğimiz bir diğer uygulama ise BlindSquare. BlindSquare, ForeSquare programının verilerini kullanarak etrafta neler olduğunu anlamamızı ve seçtiğimiz bir hedefe yaklaşırken uyarı almamızı sağlayan bir program. navigasyon programları gibi sokak ve dönüşlerden ziyade, hedefin konumunu bize saat yönü olarak ve kaç metre uzağımızda olduğunu söyleyen bir program. Örneğin; Sun kafe 30 Metre, saat 3 yönünde gibi. Anlattığımız bir diğer uygulama ise Ariadne GPS. Bu uygulama görme engelli bir yazılımcı tarafından geliştirilmiş. Uygulamada "neredeyim" butonu ile bulunduğunuz sokağın adını öğrenmek mümkün. "İzlemeyi başlat" butonuna basıldığında siz hareket ettikçe değişen sokak adları anons edilir. Bu programın çok erişilebilir bir haritası var. Elinizi bir caddeye değdirdiğinizde araba sesi; bir sokağa değdirdiğinizde ise topuklu ayakkabı ile yürüme sesi; deniz, nehir veya bir göle dokunduğunuzda su sesi; park, orman gibi bir yeşil alana dokunduğunuzda ise kuş sesi duyuluyor. İşte dokunmatik bir telefonda görsel bir harita nasıl erişilebilir yapılara güzel bir örnek.
2. Herkes için geliştirilen ve erişilebilir de olan uygulamalar:

Bu kısımda Ayça arkadaşımızın sunduğu Apple Haritalar ve Gökhan arkadaşımızın sunduğu Navigon programından bahsedelim. Apple'ın Harita uygulaması iPhone'ların içinde hazır geliyor. Yani hiçbir ücret ödemenize gerek yok. Bu uygulama navigasyon yaparken dönülecek sokağın adını da söylüyor. Bunu rahat yapabilmesinin sebebi ise insan sesi yerine var olan sentezleyiciyi kullanması. Bu uygulamada ben ilgi noktalarını bulmayı başaramadım. Uygulamanın görsel haritası da erişilebilir. Parmağınızı bir sokağın üzerine koyduğunuzda "takibe başlandı" diyor ve siz parmağınızı ilerlettikçe adım sesleri geliyor. Navigon ise paralı bir uygulama. Fiyatı yaklaşık 110TL olan bu uygulama bazen indirim giriyor. Elinize böyle bir fırsat geçerse uygulamayı App Store'dan 70-80TL'ye alabilirsiniz. Türkiye haritaları da fena sayılmaz. En güzel özelliği de ForeSquare araması yapabilmesi. Bu sayede birkaç gün önce açılmış bir giyim mağazasına navigasyon yapabilirsiniz. Ben Navigonu ilk defa bir potcast'ta duymuştum. Anlatan görme engelli çok işe yarayabileceğini; ancak yeterince erişilebilir olmadığını anlatmıştı. Bugün Navigon birçok görme engelli tarafından kullanılan erişilebilir bir uygulama.

Sunumumuzun en ilgi çekici uygulamalarından biri şüphesiz Sesli adımlar adlı uygulamaydı. Bu uygulamayı önemli kılan ise bir bine içi navigasyon uygulaması olması. Şu an İstanbul'da MetroCity Alışveriş Merkezi'nde testleri yapılan bu uygulama, mağazalara yerleştirilen ve ibiken adı verilen bluetooth vericilerinden o mağazanın adının yayınlanması ve iPhone'unuzdaki uygulamanın bu bilgiyi, siz o dükkânın önünden geçerken seslendirmesiyle çalışıyor. O dükkânın konumu size saat yönüyle aktarılıyor.

Bu uygulamaya ait bilgi ve demoyu, yeni yayın dönemine başlamış olan ve Eğitimde Görme Engelliler Radyosu'nda her Çarşamba 21.00 – 23.00 saatleri arasında yayınlanan Engelsiz Erişimli Saatler'de bulabilirsiniz. Hani televizyonda derler ya, bizi izlemeye devam edin; biz de, bizi takip etmeye devam edin, diyoruz.

Hayallerimin cihazı on yıllar öncesinde kaldı!

Eylem Yurtsever.

eylemyurtsever@gmail.com

Neden bu kadar sitemkâr, bu kadar “ah gençlik” tarzında bir başlık attığımı merak ettiniz mi, ya da bu cihazın nemene bir şey olduğunu bilmek istediniz mi bilmiyorum; ama ben anlatmak istediğime karar vermiş bulunuyorum...

Bu cihazın ne olduğunu söylemeden önce görsellikten ne anladığımı sizlerle paylaşmak istiyorum, daha doğrusu benim görsellik anlayışımla tanıştırmak istiyorum sizi.

Ben çocukluktan beri parmağımı göz olarak oldukça aktif kullanmış birisiyim ve parmağın hızlı hareket ettirildiğinde ve doğru kullanıldığında, göz kadar olmasa da, etkili olduğuna inanırım. En azından parmağın gözle karşılaştırılmasının gereksiz olduğunu, elimizde olan imkânlarla en iyisinin yapılması gerektiğini düşünüyorum.

Mesela Braille okumakta güçlük çeken insanların ürettiği, Braille okuyan gören insanlardan daima yavaş okur, inancını kesinlikle kabul etmiyorum. Görmeyenlerin yazıyı yavaş okumalarının tek nedeni Braille yazıyla çok az karşılaşmaları. Oysa görenler yazılarını günlük hayatta oldukça rahat kullanıyor.

Bir görmeyenin işitme duyusu kadar dokunma duyusunu kullanması gerekmesine rağmen, gören gibi yaşamak hevesiyle bu duyusuna yeterince ağırlık verilmediği inancındayım. Bir görmeyenin her yere dokunamayacağını bilincindeyim; ama bu, onun dokunma duyusundan olabildiğince uzaklaşması gerektiği anlamına gelmez.

Nasıl gören insanların daha baskın olan duyusu görmekse, ben de görmeyen insanların çoğunun daha baskın olarak kullandığı duyunun işitme olduğunu düşünüyorum. Hatta gözün nasıl diğer duylara baskı uyguladığı bir gerçekse, bir görmeyen için de işitme duyusunun diğer duylara baskı uyguladığını düşünüyorum.

Öyle ki, tüm görme engelli teknolojisinin de buna zemin hazırlarcasına, büyük oranda işitme duyusunun gerektirdiği şeyler üretmesi oldukça dikkatimi çekiyor ve beni rahatsız ediyor.

Braille yazının günlük hayatımızda daha çok kullanılması için tasarlanan Braille ekranlar bile bir ekran okuyucusu olmazsa çalışmıyor. Packmate cihazları var; ama çok pahalı ve onlar da yeteri kadar bağımsız değil ekran okuyucusundan.

Kısacası, bence bir kör için görsellik şekilleri tanıyabilme yeteneği ve bu verilerle karar verebilme yetisinin zihninde oluşması olarak tanımlanabilir. Yani daha çok dokunma duyusuyla ilgili bir şey...

Şimdi gelelim benim hayallerimdeki cihaza:

Bu cihaz daha önce üretilmiş olan bir cihaz. Adı Optakon.

Onun varlığını yıllar önce Engelsiz Erişimli Saatler'de Engin Yılmaz ve Adem Vural'ın Salahattin Yener'le olan söyleşilerini dinlediğimde öğrenmiştim. Sonra da Sabriye Tenberken'in Yolum Tibet'e Düştü adlı kitabında tekrar karşılaştım.

Cihazı şöyle tarif edeyim:

Bir parmak koyacak yeri ve bir kamerası var. Parmağını koyduğun yerin altında yüzlerce pin var ve bu pinler inip kalkarak kameranın gördüğü şeyin şeklini alıyor parmağının altında. Böylece sen de o şekle dokunabiliyorsun.

Bu cihaz bilgisayar ve benzerlerinden bağımsız bir cihaz. Onunla kâğıt üzerindeki şekillere falan dokunabiliyorlardı eskiden insanlar...

Bir tek sorunu vardı bu cihazın. Çok gürültücüydü... Söylediklerine göre, bir dişçi matkabının çıkardığı sese benziyormuş sesi.

Yine de; eğer bu cihaz üretilseydi, kaç para olursa olsun almaya çalışırdım onu. Böylece daha özgür olurdu parmaklarım. Her şeyi duyarak anlamak zorunda kalmazdım.

Matematik şekillerini anlayabilirdim. Türev-integral, limit gibi konular; geometrik problemler bana çok daha anlaşılır gelirdi. İstedğim bir şeyin resmine bakabilirdim parmaklarımla. Ancak belgesellerde sadece adlarını duyabildiğim hayvan ve bitkiler bana artık bir pin uzakta olurdu. Herkesçe bilinen resimleri algılayabilirdim. En azından bir deneyebilirdim.

Dünyayı çok daha yakından tanıyabilirdim haritalara bakarak. Bilemediğim bir bina ya da yolun krokisi çok rahat çizilebilirdi ve ben orayı rahatlıkla öğrenebilirdim.

Japonca harfleri öğrenmek işten bile olmazdı Optakon üretilmeye devam etseydi. Tıpkı Sabriye Tenberken'in Tibet Alfabeti'ni bu cihaz sayesinde öğrenebilmesi gibi...

Hatta bu yazının taslağını yazdıktan sonra, dergi editörlerinden Elif Emir Öksüz'den de görmeyen bir doktorun da EKG sonuçlarını bu cihazla değerlendirebildiğini öğrendim.

Cihazın yarattığı gürültü kirliliğine bir çözüm bulmak yerine neden onu üretimden kaldırmışlar anlayamadığım gibi, bu cihazın tekrar üretilmesi için körler neden ayaklanıp bir darbe yapmamış ona hiç hiç anlam veremiyorum.

Nasıl bu kadar meraktan yoksun olmuşuz? Nasıl sadece işitsel duyularımızı çalıştıran verilerle yetinmişiz? Üstelik böyle bir teknoloji çok önceden mevcutken!

Gerçekten anlayamıyorum bunu. Ben olsaydım, merakımın gürültüye yenik düşmesine izin vermezdim herhalde.

Evet... Gerçekten de hayallerimin cihazı çok önceki yıllarda, tarihin tozlu sayfalarında kaldı!

Belki bir görmeyenin dolabının en yüksek yerinde, tozlanmış bir halde duruyordur; ama kime bir faydası oluyor cihaz sahibinden başka?

Sokakta Bir K r, Sokakta Bir Kadın, Sokakta K r Bir Kadın

Elif Emir  ks z

elifemiroksuz@gmail.com

Caddede, ara sokakta, üst geçitte, otobüste, takside kadın olmak, erkek olmaktan çok farklıdır bu topraklarda. Kimse erkeklere yiyecekmiŐ gibi bakmaz adamcağız iÇine ya da evine giderken. Hiçbir erkek yolunu uzatmak pahasına, hele ki saat azıcık da geçse, ara sokaklardan kaçınıp kalabalık yollardan gitmeyi seçmez taciz korkusuyla. Medeni bir biçimde karşıya geçmek için üst geçide çıkan hiçbir erkeğın eteğinin altı dikizlenmez. Otobüste, takside veya dolmuŐta, kalabalık fırsat bilinip çaktırmadan tacize uğrayan erkeğe de henüz ben rastlamadım.

Sokaklardaki bakıŐlar, dokunuŐlar ve yazmaya elimin varmadığı utanç verici faaliyetler, yalnızca kadınlara özgüdür. Yani eylemleri yapmak erkeklere özgüdür de maruz kalmak, muzdarip olmak biz kadınlara has bir durumdur. Kadınlara has bir başka husus da kadının teklikten yoksunluğudur. Hastane-postane kuyruklarında, arŐı-Pazar yollarında veya otobüs duraklarında kadınların refakatileriyle birlikte görülmesi, en az erkeklerin her yerde tek ve dimdik görülmeleri kadar normal karŐılanır. İkili  l  gezer kadınlarımız yollarda, kol kola girerler hatta kimi zaman. Oysa erkekler sıklıkla yalnızdırlar kamusal alanda. Keyfi eŐlikçileri varsa dahi kimse kimsenin koluna girmez. Çünkü maazallah adamı ne sanarlar yolda. Bu ülkeye homoseksüellik de her Şey gibi yarım yamalak ithal edilmiŐtir. Geylik  lesiyeye korkulur hale gelirken, lezbiyenlik unutulmuŐtur adeta. Erkeklerin kiŐisel alanı vardır da kadınlarınkine bir başka kadın iteleniverir nedense. G peg nd z arŐıda, pazarda teklik yasaktır kadına; değil ki hava kararınca serbest olsun.

Trafikte de kadın olmak, erkek olmaktan farklıdır. Doğduğundan beri arabalarla oynayan, henüz on iki yaŐındayken direksiyona oturan erkekler trafiğın kralı sayarlar kendilerini. YaŐı gelir gelmez ehliyet kurslarına giden geç kızlarımız ise bir heves aldıkları ehliyetlerini sıklıkla sadece kimlik niyetine kullanırlar. Yıllar sonra bir araba aldıklarında, oturdukları direksiyon koltuğu pek tanıdık gelmez haliyle. Tabii bu durumda olmayan kadın sürücüler de vardır; ama biz onları cinsiyetlerinden soyutlar, onlara “erkek gibi kullanıyor vallahi!” diye iltifat ederiz. Diğer yandan da, çok iyi Őoför olduklarına inanan erkekler, gördükleri sürüŐ hatalarını hemen bir kadın sürücüye atfederler. Dahası, eğer yeteneksiz sürücü erkeke “karı gibi kullanıyor” diye de cinsiyetimizi bir hakaret sözcüğüne dönüŐtürürler. Daha maganda ruhlularını ise kadın Őof rleri bile bile zor duruma sokmaktan, trafikte

sıkıştırıp panikletmekten zevk alırlar. Hâlbuki bir erkeği sıkıştırmak, trafikte rahatsız etmek o kadar da kolay değildir, daha çok yürek ister.

Tıpkı kadın olmak gibi kör olmak da çok farklıdır dışarıda. Hoş içeride de farklıdır da, şimdi konumuz dışarıdır. Öncelikle şunu söylemeliyim. Dışarıdan görüldüğü gibi inanılmaz bir şey değil bir kör olarak bir yerden bir yere gitmek. Asıl inanılmaz olan, bir kör, bir yaşlı, bir hamile, bir tekerlekli sandalyeli ya da kısa biri olarak medeniyetten yoksun bir şehirde sokakta olmak için inat etmek. Daha da inanılmaz olan şey ise, “normal” insanlar için bile erişilebilirliği sorgulanabilecek bir yerde yaşayıp da tamamen kör gözler ve sağır kulaklarla şükredip yönetime tapmak.

Bir kör olarak sokağa çıkma ritüeli şöyledir: Önce herkes gibi üst baş sokağa uygun hale getirilir. Daha sonra ayakkabılar giyilir. Son olarak da baston ele alınır ve kapıdan çıkılır. Tabi bu ideal ve normal olandır. Bir diğer ritüel ise şu şekildedir: Önce gidilmesi gereken yere kiminle gidileceği düşünülür. Eğer bu kişi ev içindeyse, müsait olup olmadığı sorulur. Eğer kişi dışarıdan biriye, gerekli telefon konuşmalarıyla iş ayarlanır. Daha sonra ayakkabılar giyilir. Son olarak da refakatçinin koluna girip gidilecek yere doğru yola çıkılır. Görüldüğü gibi ilk durumda tek fark eldeki bastondur. Bu bastonun ne gibi maceralara sebep olduğu ise neredeyse bu yazının temel konusudur.

Sokakta elinde beyaz bastonla tek başına yürümek, “ben körüm” diye haykırmaktır aslında. Bu haykırıları ilk duyan, “kör” sözcüğünün altında yatan çeşitli önyargılardır. Bu minik minik edinilmiş, damla damla birikmiş naçizane fikirler, beyaz bastonun çılgınlığıyla hemen uyanır ve hedefini bulmuş oklar gibi göreve koşarlar. Bu coşkulu kalabalığın görevi, hemen akıl tutulması yaratıp, diğer düşünceleri susturup davranışları kontrol altına almaktır. Bu durumun getirisi olan sinir bozucu komik olaylar bu yazıda bol bol anlatılmıştır. Akıl tutulması yalnızca sokakta yaşanmaz. Önyargının açığa çıktığı her yerden bu tutulma her mevsim izlenebilir. Yerel yönetimler ve hükümet politikaları bu tutulmanın uzun süreli izlenmesine fırsat vermektedir. Nasıl olsa bir “sakat” sokağa çıkmayacağı ya da çıksa da bir işe yaramayacağı için çevreyi ona uygun düzenlemeye zaten gerek yoktur. “Evrensel tasarım” dedikleri ise anlamı meçhul bir sözcüktür tabandan tavana herkes için.

İşte hal böyle olunca, kafalar bu şekilde çalışınca da bir kör olarak sokakta olmak, anlatılmaya değer eşsiz bir olgu haline gelmektedir.

İlk olarak “ben körüm” diye haykıran beyaz bastonu ele alalım:

Beyaz baston körler için olmazsa olmaz bir araçtır. Bu bastonun herhangi bir süperonik özelliği yoktur. Yani bize, “aman kardeş karşıda bir araba var, yol ikiye ayrılıyor, gelen otobüsün numarası 413 veya karşıdan gelen teyze sana cins cins bakıyor” şeklinde bilgiler vermez. Olay oldukça basittir. Sopyayı bulunduğu yerden yarım metre, bir metre ileriye sürtersin ve oranın durumunu

yoklarsın. Basamak mı var, çukur mu var sopayla yoklayarak bakarsın. Bastonların en teknolojik olanları, ucunda dönen bir aparat olanlarıdır ki bu teknolojik aletler Türkiye’de kolay kolay makul bir fiyata bulunamaz. Bu aparat sayesinde bastonla yeri kontrol etmek için daha az enerji harcarsın. Yani sadece daha konforlu bir tasarım, işte o kadar. Bir de titreşimle uyarı verenler varmış; ama onlar da bizim sokaklarımızda hep titreyeceği için eli yorar diye düşünüyorum. Henüz birkaç bin dolar verip de bu titrek arkadaşları deneme şansım olmadı, o nedenle şimdilik sadece düşünüyorum.

Lütfen, böyle detaylı detaylı anlatarak saçmaladığımı düşünmeyin. O elimizdekilerin ne olduğunu bilmeyen çok kişi var. Ben Ankara’da uzun yıllar yaşadım ve orada bu tarz şeyler yazmamı gerektiren pek çok soru aldım teyze ve amcalardan. Gerçi bu durum ne Ankara’ya ne de teyze ve amcalara özgü tabii ki. Küçük çocuklar da soruyor haliyle. Ne yazık ki onlara da anneleri babaları cevap vermiyor adam akıllı. Belki de veremiyorlar. Birkaç adım önünde giden ablanın görmediğini, elindeki sopanın yolda yürümek için kullandığı bir araç olduğunu açıklamak ayıp sayılıyor. Çünkü köre “kör” demek ayıp ama insan yerine koymamak, kız vermemek, işe almamak, dilenci sanıp eline para tutuşturmak normaldir bu toplumda.

Peki, bu öğrenmeye açık çocuklar masum sorularına cevap alamayınca ne oluyor biliyor musunuz? İşte birkaç yaşanmış örnek...

Bundan beş altı yıl önce ilk kez tekerlekli bir bastonum oldu. Ben de bir heves herkese gösteriyorum “bak ne kadar güzel dönüyor” diye. Yer Bursa Öğretmen Evi. Bir arkadaşımınla içeride oturuyoruz. Mekana birlikte girdiğimiz için elimde baston yoktu. Laf lafı açtı. Açıverdim bastonu. Yerde sürüyorum. Bir heves, tekerleğin ne kadar güzel döndüğünü gösteriyorum. Birden koşarak bir garson yaklaşıyor.

Garson: Pardon! Elinizdeki altın dedektörü mü?

Ben: Hayır, kör bastonu.

Şaşkınlık ve utançtan mosmor olduğunu tahmin ettiğim adamcağz, hiçbir şey demeden koşarak, kaçarcasına uzaklaşıyor. Bize de vaktinde soruları cevaplanmamış bu büyük çocuğa gülmek kalıyor.

Başka bir gün yine benzer bir olay geliyor başımıza. Yazar arkadaşlarımızdan Zeynep ile birlikte Ankara Numune’de sıra bekliyoruz, kör olduğumuzu belgeleyecek bir rapor alacağız. Tabii ki bastonlarımız açık. Biz ayakta dikiliyoruz ve koyu bir sohbete dalmışız. Biri ortalığa sesleniyor gibi geliyor, kulak kesiliyorum. Yaklaşık üç metre uzağımızdaki banklarda oturan bir teyze meğerse bize sesleniyormuş

Teyze: Heeey, şışşt, baksanıza!

Sessizlik

Teyze: Ya hu duymuyor musunuz?

Ben: Bize mi seslendin teyze?

Teyze: Evet evet size diyorum. O elinizdeki çubuklar ne öyle?

Ben ve Zeynep bastonları göstererek soruyoruz. Bunlar mı?

Teyze: He onlar onlar. Ne yapıyorsunuz siz onlarla?

Ben: Teyze biz körüz. Bunlar da baston. Yolda yürümek için

Teyze: Heeee...

Kim bilir teyzenin yüzünde nasıl bir ifade vardı. Belki mahcup oldu, belki de “kör” dedik diye ayıpladı bizi. Kendisiyle dalga geçiyoruz sandı. Bir de öyle bir eğilim var. Sırası gelmişken bahsedireyim. Köre “kör” demek kaba. Uzun uzun “görme engelli” diyeceksin ya da daha fenası “görme özürülü” diyeceksin ki kibar ve saygılı olasin. Ben her ne kadar resmi ortamlarda “görme engelli” ifadesini kullanmayı tercih etsem de, genelde kendimden ve diğer görmeyenlerden bahsederken “kör” demeyi tercih edeceğim. Belki böylece bu konu dokunulmaz olmaktan çıkar da en azından çocukların soruları yanıtız kalmaz. Bir de belki körlüğünden ve kör yakınlarından utanan arkadaşlar, bunun zimmetine para geçirmek ya da eşinin ağzını burnunu dağıtmak gibi faaliyetlerle aynı kategoride yer almadığını, yani utanılacak bir şey olmadığını bir parça kavrar.

Neyse dönelim baston dersinden sınıfta kalanlara. Bastonu bilmeyen daha eğlenceli bir abla da bir defa Antalya’da görülüyor. O zamanlar bir kamu kuruluşunda çalışan yazar arkadaşlarımızdan Deniz, kurumun tuvaletine gidiyor her gün birkaç kez yaptığı gibi. Olay da işte burada meydana geliyor. Kızımız tuvaletten çıkmış ellerini yıkayacakken şu konuşma oluyor:

Abla: Şey pardon! O elinizdeki şey nedir acaba?

Sessizlik

Tuvalette başkaları da olduğundan ve elindekinin ne olduğunun gayet açık olduğunu düşündüğünden Deniz soruyu üzerine alınmıyor. Sonra sessizliğin kimse tarafından bir cevapla bölünmediğini gören Deniz, sorunun kendisine yöneltilmiş olabileceğini düşünüyor.

Deniz: Bana mı dediniz acaba?

Abla: Evet evet size diyorum. Elinizdeki tuvalet için delik açıcı çubuk mu yoksa?

Deniz kahkahalar içinde elindekinin ne olduğunu anlatıyor ablaya. Kahkahayı basarken aman ayıp olmasın falan diye de düşünmüyor hiç. Ne düşünecek. Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp.

Vaziyet böyleyse ne yapmalı? Üzerine titrediğimiz çocuklarımız ileride bu gibi yazıların malzemesi olmasın diye nasıl davranmalı? İşte size bir örnek.

Ben bir ilköğretim okulunda çalışıyordum. Okulların açıldığı ilk hafta, günlerden bir gün biraz geç kaldım. Çocuklar ilk dersi bitirdiklerinde, yani onlar bahçede cıvıldaşırken girdim bahçe kapısından içeri. Her zamanki gibi elimde bastonum vardı. Ancak belki bastonum diğerlerinden biraz farklıydı; çünkü ucundaki dönen kısım yaklaşık tenis topu büyüklüğünde kırmızı bir küreydi ve bastonun katlanan son parçası da kırmızıydı. Kalan yerleri de beyaz. Bu manzarayı gören birinci sınıf öğrencisi iki minik günümü şenlendirdi.

Çocuklardan biri: (Diğerine dönerek) Aaaaa! Okula oyuncakla gelmiiiiş. Baksana... Baksanaaa!

Diğer çocuk: (Böbürlenerek) Benim de var öyle oyuncuğım.

Çocuklar direkt benimle konuşmadılar. Soruları da direkt bana değildi; ancak ortada yanlış bildikleri bir şey vardı ve bu olay onların eline geçen bir öğrenme fırsatıydı. Millete onca laf edip tiye aldıktan sonra bu olay karşısında tabii ki susup kalamazdım. Çocukların yanına yaklaşıp:

Ben: Sizin de mi böyle oyuncuğunuz var?

Çocuklar: Eeveet

Ben: Ama bu oyuncak değil. Ben görmediğim için, bunu yolumu bulabilmek için kullanıyorum.

Çocuklardan biri: Sen kör müsün yani?

Ben: Evet aynen öyle. Elimdeki de kör bastonu. Öğrendiniz mi bakalım şimdi?

Çocuklar: Eeveeeet

Onlar henüz küçücükler. Önyargılarının oluşmasına çeyrek var ama. Hatta kimilerinininki oluşmuş bile. Ama olsun kaç beyin kurtarılsa önyargı illetinden, o kadar iyidir. Ve kaç çocuk kurtarılsa ileride benim gibilerin diline düşmekten, onlar o kadar şanslıdır.

Şimdi sanırım bastonun işlevi ve kullanım biçimi anlaşıldı. Ama yine de minik bir özette fayda olabilir. Baston yolda yürümek için bir araçtır ve zemini kontrol edebilmek için yere sürtülür ya da

vurulur. Bastonun bundan başka herhangi bir işlevi yoktur. Özellikle tuvalet deliği açma gibi bir amacı hiç olmamıştır. Ancak kimi zaman köpek kovalamak ya da uzunluk ölçmek gibi yan amaçlarla kullanımlarına rastlanmaktadır.

Peki, bastonun yeterli olmadığı durumlarda ne yapılır?

Tabii ki birilerine sorulur. Yani yardım istenir. Çok yardım sever olanlar sorulana tarif etmektense tutup götürmeyi tercih ederler. Ancak her zaman sorulan adres ve götürülen yer eşleşmez. Siz istediğiniz kadar nereye gitmek istediğinizi söyleyin, o sizi yine de önce kafasındaki yere bir götürmek niyetindedir. Örneğin Ankara Kurtuluş'ta 6 Nokta Körler Derneği var. Ben de sık sık o civardan Beytepe otobüsüne biniyordum. Durağı bulmak veya karşıya geçmek için yardım istediğim çok oluyordu. Ancak her zaman doğru yere varamıyordum. Bazen işte bu şartlanmış yardım severler, neredeyse zorla kolumdan tutup derneğe götürmeye çalışıyorlardı beni. Çünkü kafalarında bir imaj var. Kör neden başka bir yere gitsin ki? Bir körün işi, arkadaşı, sevgilisi veya alışveriş ihtiyacı neden olsun ki? Kör dediğin gider derneğe, oynar dominosunu, gelir evine. Bu imaj yardım teklifiyle bile kendini gösteriyor. Dümdüz yürüyorum, nereye gideceğimi de biliyorum. Ayrıca tehlikeli sınırlar içerisinde olduğumun da farkındayım. Çünkü 6 noktaya yaklaşıyorum. Her an kolumdan tutulup o malum yere doğru sürüklenebilirim.

Yardım sever dernekçi amca: Nereye gidiyorsun? Derneğe mi?

Ben: Hayır.

İster istemez sinirli çıkıyor bu "hayır" ağzımdan. Ama bırakın tonlamayı ne dediğim bile önemsiz. Yürümeye devam ediyorum, amca da beni izlemeye.

Yardım sever dernekçi amca: Oradan değil. Oradan değil. Karşıya geçmeyeceksin. Dernek burada.

Körüz ya sanki aptalız da aynı zamanda. Aslında gitmemiz gereken yer dernek; ama biz anlayamamışız, yolumuzu şaşırılmışız.

Sağdan soldan laf atıp yardım etme güdüsünü doyuran da çok var bizde. Dümdüz gidiyorsun yolda. Balkondan biri üç kat aşağıya sesleniyor "aferin öyle dümdüz git" diye. Veya yandan geçen sevabına bir bilgilendirme geçiveriyor "ağaç var" diye. Peki nerede? Sağda, solda veya tam önümde. Belki de artık arkamda. Ne yapayım? Dönüp ağacı mı bulayım? Bulunca öpücük mü kondurayım. Tamam, yardım etmeniz güzel bir şey. Evet, zaman zaman hatta belki de sıklıkla yardıma ihtiyacımız da olabilir. Ama biraz makul olalım. Üç kat aşağıya bağırmanın ne anlamı var? Yanımdan geçiyorsun,

homur homur bir şeyler geveliyorsun ağzının içinde. Yarısını anlamıyorum bile. Yardım etmek istiyorsan sor. İhtiyaç yoksa da ne mutlu hem sana hem bana. Öyleyse sen yoluna, ben yoluma...

Sokakta yaşananlar anlat anlat bitmez. Birkaç yıl önce yine kampüste yürürken arkamdan biri seslendi. Muhtemelen üniversite öğrencisi olan genç, su katılmamış bir cinstendi.

Genç: Pardon bayan, bu sizin mi acaba?

Ben: (arkama dönüp) Bana mı dediniz?

Genç: Evet evet. Bu sizin mi?

Ben: Bir şey mi düşürmüşüm? Nedir elinizdeki?

Osman: Benim ya Elif benim.

Osman bizim okuldaki başka bir kör. O gün bastonunu bir yerde unutmuş. Çarşıdan yurtlara gitmeye çalışıyor. Arkadaş da sağ olsun, Osman'a bir eşya muamelesi yapmaktan gocunmuyor. İşte böyle şeyler başıma geldikçe içimde bir öfke kabarıyor. Bu üniversiteli çocuğa ve daha nicelerine söyleyemediğim şeyler içimde birikiyor. Yavaş yavaş kendi önyargılarım oluşuyor.

Şimdi de tarif konusunu ele alalım:

"Sahipsizce" sokaklarda olduğum bazı anlarda, gideceğim yeri veya binanın girişini bulabilmek için birilerine sormam gerekiyor. Onlar da tarif ediyorlar sağolsunlar.

Ben: Pardon bir şey sorabilir miyim?

Üniversite öğrencisi: Buyurun.

Ben: Yıldız amfiye nasıl gidebilirim?

Üniversite öğrencisi: (neredeysse bağırarak) Şimdi şuradan gidin. Sonra şöyle dönün. O karşınıza çıkacak.

Bu tariftten siz ne anladınız bilemem; ama ben hiçbir şey anlamadım. Bir kör olarak bir üniversite öğrencisine kampüsün içinde yol soruyorum. Kendisi o kadar ince bir insan ki bana kör olduğumu hissettirmek istemiyor. Yolu eliyle koluyla göstere göstere tarif ediyor. Fakat bu ince arkadaş yol tarif ederken nezaketi bir yana bırakıp beni sağır yerine koyuyor. Tarifi daha iyi anlayabileyim diye iyice bağırıyor.

Yukarıdaki olayda var olan temel engel türü nedir? Yani bir köre sağır muamelesi yapan bu genç arkadaşımızın durumu nasıl adlandırılabilir? Peki, bu arkadaş mimarlık, kamu yönetimi gibi bir bölümde okuyorsa bunun engellilere yansımaları nasıl olur?

Bir de olağanüstü benmerkezci arkadaşların tarifleri var. Bu tariflere çeşitli uyarıları da eklemek mümkün. Eğer karşıdan gelen birine yol sorduysam vay halime. Sağ sol hep karışıyor. Onun sağı benim solum, onun solu benim sağım olduğundan her zaman ve her yerde olduğu gibi sağ ve sol birbirine giriyor. Tarifler neyse de uyarılar çok daha fena. Dümdüz yürürken diyelim ki bir direğe yaklaşıyorum. Karşıdan gelen direğe çarpmamam için beni uyarmak istiyor, "Solunda direk var" diyor. Ben solumda direk olduğunu düşündüğümünden yolumu değiştirip hafifçe sağa kayıyorum. Böylece aslında benim sağımda olan direğe bodoslama dalıyorum. Kimi zaman yönleri benim açımdan söyleyen insanlar olduğunu da itiraf etmeliyim; ama bunların sayısı o kadar az ve ben o kadar önyargılıyım ki, nasıl olsa yanlış söylerler, diye söylenenin tersini yapıyorum.

Benim ülkemde sokakta kadın olmak ve sokakta kör olmak apayrı; ama ikisi de tartışmasız zor şeylerdir. Bu iki durumdan çok daha farklı bir üçüncü durum vardır ki; o da sokakta kör bir kadın olmaktır. Kör bir kadın, büyük bir çoğunluk tarafından cinsiyetten yoksun biçimde, yalnızca bir kör olarak algılanır. Fakat bu algı, kadın olmanın getirdiği güçlüklerin tamamını ortadan kaldırmaz. Çünkü kör bir kadın, her ne kadar bir kadın olarak algılanmasa da, halen kendisini kadın olarak hissetmektedir. Hal böyle olunca da işler biraz karışmaktadır.

Sokakta bir başka problem de karşıdan karşıya geçmek. Işıksız, üst geçitsiz yollar, sesli uyarısı bulunmayan ışıklar ve trafik kurallarına uymayıp kırmızıda geçtiği için kendini bir şey zanneden sürücüler nedeniyle bu iş biraz problemlili olabiliyor. Bunlara bastonun ne işe yaradığını ve nasıl kullanıldığını bilmeyen yardımsever arkadaşlar da eklenince olay bayağı eğlenceli oluyor. Genellikle tam bu noktada kör olmanın üzerine bir de kadın olmak ekleniveriyor.

Karşıdan karşıya geçmek için yardım istemiş olabilirim ya da teklifsizce ihtiyacım olup olmadığı sorulmaksızın kolumdan tutulmuş ve götürülüyor da olabilirim, hiç fark etmez. Maceralar hep birbirine benzer. Siz kolumdan tutulmuş dediğime bakmayın. Bu arkadaşların olayı koldan tutmamak. Peki, koldan tutmuyorsun, nereden tutabilirsin? Cevap veriyorum: "Bastondan". O baston ortalık yerinden tutulur. Yaklaşık yarım metre havaya kaldırılır. Eeeee! Nerede kaldı benim yeri kontrol eden bastonum. Kimisine durumu izah ediyorsun. Adam yine de anlamıyor. Israrla bastonumdan çekmeye devam ediyor. Buna Deniz'in harika bir çözümü var aslında. Bir dahaki sefere bastondan tutulduğun anda havlamaya başlamak. Zaten görüntü de tasmaından çekilen bir köpeği andırdığı için çok sorun olacağını sanmıyorum.

Vallahi kusura bakmayın yardım sever arkadaşlar. Evet, iyi niyetlisiniz. Ama “cehenneme giden yol iyi niyet taşlarıyla örülüdür” demiş bir kere atalarımız. Ayrıca gram ilk yardım bilmeden, trafik kazalarında başrol oynayıp da ölmeyecek adamı öldüren arkadaşlar da iyi niyetli unutmayın. Bilmiyorsanız sorun ve öğrenin. Soru zor değil. Önce “yardıma ihtiyacınız var mı?” diye sorun. Gelen cevap “evet” ise işte size ikinci soru. Peki, “size nasıl yardımcı olabilirim?” siz yardım etme ihtiyacınızı gidereceksiniz diye ben ayağımı taşa vurmam, suya basmam ya da tökezlemek zorunda değilim. Dahası tasmalı bir köpeğe dönüşmek zorunda hiç değilim.

Peki, bu arkadaşlar acaba neden bastona tasma muamelesi yapar ve oradan tutarlar? Bir diğer ifadeyle neden insan gibi kolumdan tutmazlar? Benim kendimce bir cevabım var. Bugüne kadar bastonumdan tutanların hepsi istisnasız yardımsever erkeklerdi. Peki, bu erkekler neden baston severlerdi? Basit bir açıklama. Bir kadın, bir erkek ama nikâh veya akrabalık yok, öyleyse “dokunmak haram”. Peki, ne yapacağız? Haydi, tutalım bastondan. Bir başka açıklama da yine aynı sebeplerden dolayı benim rahatsız olacağımı düşünmek olabilir. Hem günaha girmemek hem günaha sokmamak için yine ne yapalım? Bastondan tutup çekelim.

Bastondan tutanı bir dert, koldan tutanı ayrı bir dert. Biz körler de çok nankörüz doğrusu. Ne yaparsanız yaranamazsınız. Peki, bakalım şimdi gören kadınlar gözlerini dört açıp okusunlar. Böyle bir şey başlarına gelse ne hissederler, ne yaparlar?

Yaz günü hava kırk derece var. Kızılayın ortasındayım. Önümde bir basamak olabilir ya da ağaç. O da olmadı çukur veya direk. Zaten kaldırım kaldırımdan başka her şeye benzediği için (otopark, kafe, mağaza, manav) bu gayet sık yaşanan bir durum. Karşıdan karşıya geçmek de bunlara dahil edilebilir. Üzerimde kısa kollu bir gömlek, elimde baston tek başıma yürüyorum. Birden bire yabancı bir el, arkamdan yaklaşır aniden kol altımdan lap diye uzanıp çıplak tenimi tutuveriyor. Veya birden bire yabancı iki el belimi iki yanından kavrayıveriyor. Nedense bu ellerin sahipleri de hep erkek cinsine mensup oluyor.

Düşündünüz mü, gözünüzde canlandırdınız mı hanımlar? Cevaplarınızı benimle de paylaşın. Benim tahminlerim şu yönde. Sanırım önce irkilirsiniz. Sonra korkudan eliniz ayağınıza dolanır. Çılgılık da yaygın bir tepki olabilir. Belki arkasına dönüp bir tokat atan olur. Belki de “İmdat, sapık var!” diye bağırır... Peki, ne yapmalı yahu? Hiçbir şeyden de memnun olmuyoruz. Dedim ya sorun. Eğer yardım edecekseniz de bırakın biz sizin kolunuzdan tutup yardım alalım.

Bu durumun olası nedenleri hakkında da fikirlerim var tabii. Kör bir kadının cinsiyetten yoksun bir biçimde yalnızca bir kör olarak algılanması, bunun en temel nedeni bence. Bir düşünün, kör olmayan bir kadına aniden bir erkek yaklaşırsa ve belini iki yandan kavrasa... Sonra da dese ki: “Bayan

önünüzde çukur vardı. Düşeceksiniz sandım.” Neler olur acaba? Durumdan anlaşılacağı üzere, cinsiyetsiz algılanmak kadınlıktan kaynaklanan sorunların kökünü kazımıyor. Çünkü karşıdan algılanmasa bile, kör kadınlar hala ve ısrarla kendini kadın hissediyor.

Tacizci yardım sever arkadaşlardan sonra şimdi de sırada tacizci dürüst arkadaşlar...

Sanırım şimdi sizlerle, duyduğum en bomba anıyı paylaşacağım. Olayın kahramanı Leyla ve tacizci bir dürüst arkadaş. Olaya geçmeden önce biraz Leyla hakkında bilgi vereyim. Hatun otuzlu yaşlarında, 1,70 boylarında dalgalı saçlı biri. Tabii ki kör ve beyaz baston kullanıyor. Olay Ankara Batı Kent Metro otobüslerinden birinde gerçekleşiyor. Leyla olayı bakın nasıl anlatıyor.

Metroya gidebilmek için otobüse bindim. Otobüs oldukça kalabalıktı. Körüğün oraya gelince, yandaki demirlerden birine yaslanıp yüzümü körüğe, sırtımı da otobüstekilere döndüm. Bastonumu da katlayıp çantaya attım. Yaklaşık yirmi dakika sonra da bastonu açıp indim. Metroya geldiğimiz için otobüsün tamamı boşaldı. Yolu bildiğim için kimseye ihtiyaç duymadan yürümeye başladım. Ardımdan bir adam “bacım bacım” diye sesleniyordu.

Leyla: Bana mı seslendiniz?

Tacizci Dürüst Arkadaş: He bacım he.

Leyla: Buyurun.

Tacizci Dürüst Arkadaş: Şey bacım, ben senin görmediğini anlayamadım, affedersin. Şey yani otobüse bindiğimden beri gözümle rahatsız ettim seni. Hakkını helal et.

Şaşkınlıktan konuşamadım bile. O an ne dedim adama hatırlamıyorum. Ne düşüneceğimi dahi şaşırdım. Birinin beni beğendiğine sevinsem mi, yoksa anında bu beğenilmenin kör olduğum için geri alındığına üzülsem mi bilemedim. Beni beğendiğine sevindiğim adamın da tuhaf bir adam olduğuna bozulmak da işin cabası.

Şimdi biraz düşünelim. Bu adam ne yaptı?

Önce bir kadını gözüne kestirdi. Kendince beğendi yani. Sonra yol boyu gözleriyle yedi bitirdi muhtemelen. Aklından neler geçirdiğini ise neyse ki bilmiyoruz.

Peki, sonra ne oldu?

Leyla bastonu açınca, haykırdı “ben körüm” diye. Bu çılgına adamın önyargıları uyandı. Bir anda her şey değişti. Adamın aklı durdu. Az önce gözüne kestirdiği hoş kadın bir anda cinsiyet

değiştirdi ya da cinsiyetsizleşti. Kadınlığından sıyrılıp körlüğe büründü. Bizi taciz edin demek istemiyorum tabii ki; ama soramadan da edemeyeceğim:

Körler kadın değil mi?

Körler güzel olamaz mı?

Körlere aşık olunamaz mı?

Körler aşık olamaz mı?

Neyse yine adamı ele alalım. Sizce bu adam neden Leyla ile konuştu?

Benim aklıma birden fazla cevap geliyor. İlki “özrü kabahatinden büyük” dedirtecek cinsten. Yani aslında adamın söylediği şu:

-Ben sizi taciz ettim. Ama kör olduğunuzu görünce kendimden utandım. “Nasıl bir köre, aciz birine yani, bunu yapabilirsin?” diye sordum kendime. Yaptığımdan utandım, vicdanım rahatsız oldu. şimdi gelip günah çıkarıyorum. Hakkınızı helal edin de bana günah yazılmasın.

Bu adamın literatüründe kör kadın taciz etmek günah. Kadın kör değilse problem yok ama. Taciz edilebilir.

Aklıma gelen ikinci cevap ise biraz uzak bir ihtimal dahilinde; ama yine de paylaşmadan edemeyeceğim. Adam belki ikinci durumda Leyla'nın kör olduğunu anlayınca içten içe hırslanıyor. O kadar göz kırptı, iş attı karşılık yok. Belki adam fark edilmek istiyor. Görmeyen biri de onun kaşını gözünü fark edemediği için tek çare sözel uyarın. Gidip taciz ettiğini utanmadan belirtiyor. Yani yemişsin bir halt, taciz etmişsin bir kadını. Yürü git yoluna. Neden gelip beyanat verirsin ki?

Olmaz canım o kadar da diyorsanız eğer, olabildiğinin garantisini vereyim size. Bir keresinde genç bir erkek arkadaştan tam şu cümleyi duydum: “Sen görmüyorsun ama ben karakaş kara göz, eli yüzü düzgün bir çocuğum.”, Yorum sizin.

İşte körlük ve işte kadınlık; hem de sokakta... Ama durun, daha bitmedi. Daha sırada tacizcilikte sınır tanımayan, ayrımcılık yapmayan ağır sapık arkadaşlar var. Bir kadın arkadaşım binanın girişini bulmak için rastgele birinden yardım istiyor. Yardımcı olan adam, arkadaşımı kolundan tutup asansöre kadar götürüyor sağolsun. Asansörün içine kadar eşlik ediyor hatta. Ne kadar da yardım sever değil mi? Değil, çünkü adamın niyeti başka. Asansör, kimsenin görmediği bir yer ve arkadaşım tarafından da teşhis edilme riski yok denecek kadar az. Arkadaşımı sıkıştırıp zorla öpmeye çalışıyor adam. şu an detayları hatırlamıyorum ama neyse ki arkadaşım bir şekilde kurtuluyor.

Körlükse körlük, kadınlıksa kadınlık, bir de üstüne cinsiyetsizlik ekleniyor. İşte tam da bu yüzden, engelli hareketinin yanında, engelli kadın hareketine ayrı bir gereksinim var. Birilerinin bunun altını çizip, toplumun gözüne sokması lazım. Körler ve diğer tüm engelliler tarihin hiç bir yerinde cinsiyetsiz olmamıştır. Ömrüm yettiğince, dilim döndüğünce, engelli kadınların da her kadın kadar kadın olduğunu ve engelli insanların da her birey kadar birey olduğunu söyleyeceğim bulduğum her fırsatta. Kadınların ve engelli kadınların eşit haklara sahip olabilmeleri için elimden geleni yapacağım. Bu amaçla en sık yaptığım şey, sokaklara çıkmak, varlığımı toplumun gözüne sokmak. Engelli engelsiz her kadının özgürce sokaklarda dolanabildiği bir ülke ve dünya dileğiyle, önümüzdeki aya kadar herkese iyi gezmeler.

REHBER KÖPEKLER

Zeynep Şule Yılmaz

blacklotus86@gmail.com

Bir görme engelli çocuk olarak benim de hayvanlarla olan münasebettim öyle çok ileri safhalara ulaşmadan engellendiği için, bir kuş ya da balıktan daha fazlasına dokunmak yasaktı elbet. Kimse elime içi doldurulmuş bu oyuncak hayvanlardan başka gerçek bir hayvan vermediği için bu tatlı köpekleri okşamadan, onlara dokunmadan büyüdüm ben. Peki yetişkin olunca ne mi oldu? Onlardan korkar oldum. Daha önce temas kurmadığım bu köpeciklerden korkuyordum. Kedilerden korkanımız, farelerden ya da böceklerden korkanımız vardır değil mi? Benimkisi farklıydı işte. Ben hem korkuyor hem de öylesine seviyordum köpekleri. Birazcık koruyucu ailemden, birazcık hayvan dostu olmayan kültürümüzden ve belki de birazcık cesaret edememiş oluşumdan çok çok geç oldu bu hayvanlarla tanışmam. Amerika'da sokakta hiç hayvan yoktu, yani sokak hayvanı yoktu; çünkü burada herkes evlerinde hayvan besliyor, onlarla yürüyüş yapıyor ve birbirleriyle sırf hayvan sahibi olmaktan ötürü kolayca arkadaşlık geliştiriyorlardı. Ben yirmi beş yaşına gelene kadar gerçekleştiremediğim, sevgi-korku ikileminde dokunamadığım köpeklerle burada tanıştım. İlk ve kolayca dokunabildiğim köpekler rehber köpeklerdi. Sonra bir köpek sever hatta bir rehber köpek sahibi olmak için can atar hale geldim. Rollerinden çok fazlası yüklenmiş, mucize gibi gösterilen bu rehber köpekler de ne ola ki? İşte yazımın bundan sonraki kısmı rehber köpeklerin tarihçesi, bir bağımsız hareket aracı olarak nasıl kullanıldıkları ve nasıl eğitildiklerine dair bilgiler içermekte.

Rehber köpek nedir?

Bir tür servis köpeği olan rehber köpekler, kör insanlara engellere takılmadan bir yerden başka bir yere gitmek için kılavuzluk etmek amacıyla eğitilmiş köpeklerdir. Bu ilişkide kör kişi tamamen nereye nasıl gidileceğinden sorumlu olup köpeğin rolü sahibine itaat, bazen de itaatsizlik ederek gideceği yere güvenli bir şekilde ve engellere takılmadan sahibiyile yürümektir. Bu ilişkide, köpek sahibi köpeğe "sağa", "sola" ya da "ileriye" şeklinde emir vererek köpeği gideceği yöne doğru yönlendirir. İtaatsizlik demişken kafaları karıştırdım birazcık değil mi? Burada bir kaç küçük noktanın altını çizmek istiyorum. Eğitimlerinin bir parçası olarak, bu köpekler sahibinin güvenliği için sahibine akıllı bir şekilde itaatsizlik etmeyi de öğreniyorlar. Köpekler renk körü olduğu için trafik ışıklarını yorumlama gibi bir yetenekleri yok. Karşıdan karşıya geçerken tamamen sizin "ileri" emrinizi bekleyip hareket ediyorlar. Peki karşıdan bir araba geliyorsa ve bu araba milyarlar eden, çok lüks ve biz

körlerin sesini duyamayacağımız bir arabaysa ne oluyor? Siz “ileri” diyorsunuz ve köpeğiniz yürümüyor. Yani arabanın ilerlediğini gören köpek ta ki yol güvenli hale gelinceye, yani hiç bir araba hareket etmeyinceye kadar bekliyor ve ondan sonra hareket ediyor. Yani öyle birilerinin, nasıl yani köpek mi seni istediğin yere götürüyor, sorusunun cevabını bulmak için yolumuza tam gaz devam.

Rehber Köpeklerin Tarihçesi:

1916'da ilk rehber köpek okulu, Almanya'da 1. Dünya Savaşı'nda görmelerini kaybetmiş gazilerin bağımsız hareket ihtiyaçlarını karşılamak için açılıyor. 1927'de, yaklaşık dört bin görme engelli Alman gazi rehber köpek kullanıyor. Fakat maddi yetersizlikler yüzünden rehber köpek yetiştiren birçok okul kapanmak zorunda kalıyor. Almanya'da 1. Dünya Savaşı'ndan sonra oldukça yaygın hale gelen bu rehber köpek okullarının haberi, çok ünlü bir Amerikan gazetesinde yayınlanıyor ve ilk rehber köpek okulu olan The Seeing Eye (gören göz), 1929 yılında Amerika'nın ilk rehber köpek okulu olarak açılıyor. Bundan sonra ülke çapında rehber köpek eğiticileri yetiştiriliyor. Buna 2. Dünya Savaşı'ndan gazi olarak dönen birçok kör Amerikalının rehabilitasyon ihtiyacı da öncülük ediyor. Fakat gelgelelim bu sevimli rehber köpekleri öyle her yere sokmak çok da kolay olmuyor. Ta ki, Amerikan Engelli Yasası 1992'de çıkana kadar, rehber köpekleri her yere sokabilmek için tam ve genel bir yasa bulunmuyor. 1930'lardan itibaren ilk olarak postanelere ve Restoranlara girebilen bu köpekler, şu an dini yerler hariç her yere sahibiyile girme hakkına sahip. Ev sahipleri de öyle canları istiyor diye rehber köpeği olan kiracıları reddedemiyor. Şu an Amerika'da on sekizden fazla rehber köpek okulu, Amerika ve Kanada'da yaşayan görme engelli bireylere hizmet sağlıyor. Birçok okul bağışlarla hizmet vermeye devam ediyor. Rehber köpek sahibi olmak isteyen kişilere, çok cüzi bir miktar karşılığında ya da hiçbir para alınmadan rehber köpek sağlanıyor. Köpeklerin sağlık ihtiyaçları da okullar tarafından güvenceye alınıyor. Bazı okullar ödeme gücü olmayan bireylere köpek mamasını da ücretsiz olarak veriyor. Çok büyük çabalar gerektiren rehber köpek eğitimi aslında birçok kişinin emek verdiği ve uzun süren bir süreç. Gelin şimdi de bu sevimli ve çok zeki hayvancıkları nasıl eğittiklerine bakalım birazcık da.

Rehber Köpek Eğitimi:

Önceki kısımda da belirttiğim gibi, her rehber köpek okulu birbirinden farklı olabiliyor. Bu genelde hangi köpek cinsiyle çalıştıkları ve rehber köpekler sahiplerine teslim edildikten sonra, ne tür destek verdiklerine göre farklılık gösteriyor. Hepimiz Labrador cinsi köpeklerin rehber köpek olmak için çok uygun bir cins olduğunu duymuşuzdur değil mi? Peki başka hangi cins köpekler rehber köpek olmak için çiftleştiriliyor? Sarı ve siyah Labradorlar başka bir cinsle karıştırılmadan bazen safkan olarak çiftleştirilirken, bazen de iki ayrı köpek cinsi birbirleriyle çiftleştirilerek iki türün karması

köpekler elde ediliyor. Bunlardan en yaygınları Alman çoban köpeği-kurdu, Golden retrievers, labrador ve golden retriever karması ve Avustralya çoban köpeği-kurdu olarak sıralanabilir.

Rehber köpek eğitiminin 3 aşaması bulunuyor. Bunlar köpeklerin daha önceki bilgilere dayanılarak uygun cinslerin çiftleştirilerek yeni köpeklerin üretilmesi, yavru köpeğin yetiştirilmesi ve köpeğin rehber köpek eğiticisi tarafından eğitilmesi olarak sıralanabilir. İlk aşamada, üretilen bu özel cins köpekler, yavru altı ile sekiz haftalıkken annelerinden ayrılarak gönüllü köpek yavrusu yetiştirmek isteyen ailelere veriliyor. İkinci aşamada köpekler bu ailelerin yanında on iki ile on sekiz ay arasında bir süre geçiriyor. Her rehber köpek okulu aileleri kullanmasa da, bu Amerika'da birçok rehber köpek okulu tarafından uygulanan bir yöntem. Yavru köpek yetiştirmek olarak adlandırılan bu bir buçuk yıllık sürede, gönüllü aile rehber köpek okulunun sağladığı destek ile yavru köpeği bir sonraki eğitim aşaması için hazırlıyor. Bu süreçte köpeğin basit emirlere uyması ve her türlü ortama alışık hale gelmesi eğitimin temelini oluşturuyor. Rehber köpekler her türlü ortamda dikkatleri dağılmadan çalışmak ve sahibinin emirlerini dinlemek durumunda oldukları için, bu aşamada gönüllü aile bu yavru köpekleri her türlü ortama beraberinde götürüyor. Bu aileler köpek yetiştirmek konusunda öyle özel bilgisi olmayan sıradan aileler. Tüm eğitim materyalleri rehber köpek okulu tarafından sağlanıyor. Her birkaç ayda bir rehber köpek eğiticileri gelip rehber köpek adayının eğitim sürecini takip ediyor. Bu aşamayı başarıyla tamamlayamayan köpekler bir sonraki aşamaya geçmeden eğitimlerine son veriliyor. Çok zaman gerektiren bu aşamada, aile köpeğe "otur", "yat" ve "kaldırımda yürü" gibi emirlere uymayı öğretiyor. Köpekler gürültüye, kötü hava koşullarına ve kalabalığa aşına hale geliyorlar. Bu onların dikkatleri dağılmadan her türlü ortamda rehberlik edebilmeleri için çok önemli bir koşul. İkinci aşamayı başarıyla tamamlayan köpekler, eğitimin son aşaması olarak, köpek eğiticileri ile rehber köpek okullarında üç ile dört ay arasında bir eğitimden daha geçiriyorlar. Bu aşamada her gün uzun saatler eğitime tabi tutulan bu köpeklere şu beceriler öğretiliyor:

Sahiplerine engellere takılmadan seyahat etmek için rehberlik etmek,

dikkat dağıtıcı şeylerden kaçınmayı öğrenmek (kedi, yiyecek gibi),

Her türlü ortamda sahiplerine rehberlik etmek (bar, gece kulübü, otobüs, süper market gibi),

Sahiplerinin geçemeyeceği yerleri ya da kafalarını çarpacakları engelleri tanıyarak başka bir taraftan yürümelerine rehberlik etmek

Merdiven başlarında, merdiven sonunda ve kaldırımın bittiği yerlerde, ta ki "yürü" ya da "ileri" emrini duyuncaya kadar durmak,

Asansöre doğru sahibini yönlendirmek,

Sahipleri otururken sessizce yatarak beklemek,

Farklı emirlere göre hareket etmek (sağ, sol, ileri gibi)

Akıllı itaatsizlik. Önceden de açıkladığım gibi trafikte gelen bir araba ya da bisiklet varsa ve sahipleri bunu duymamışsa, bu köpeklere sahibinin “ileri” emrine itaatsizlik ederek yürümeyi reddetmeyi öğretiyorlar. Bu oldukça karmaşık ve öğretmesi zor bir aşama olmasına rağmen, bu sevimli dostlar bunu da çok güvenli bir şekilde yapmayı öğreniyorlar.

Eğitim yöntemi olarak pozitif pekiştireç çok önemli. Bu bazen bir oyuncak, bir yiyecek ya da “aferin” diyerek köpeği okşamak olabiliyor. Koşu bantları da eğitimin bir parçası olarak kullanılıyor. Bu köpeklerin düz olarak ve belli bir hızda yürümeyi öğrenmeleri için kullanılıyor. Üçüncü aşamayı da başarıyla tamamlayan köpekler, artık bir rehber köpek olarak sahipleri ile buluşmaya hazır oluyorlar.

Eğer ilk defa bir rehber köpek sahibi olacaksanız, dört haftalık bir eğitimden geçmeniz gerekiyor. Bu süre, ikinci Ya da daha sonraki seferlerde iki ile üç hafta arasında değişiyor. Bazı rehber köpek okulları evinize gelip eğitimi ev ortamınızda sağlayabiliyorlar. Fakat bunların sayısı oldukça az. Bu dört haftalık eğitim boyunca rehber köpek okulunun bulunduğu kampüsteki yurtlarda kalıyorsunuz. Her gün sabahtan akşama kadar köpeklere nasıl bakım verileceği, nasıl yürüneceği ve nasıl emir vererek köpeğin rehberlik yapmasının sağlandığı öğretiliyor. Köpekle her ortamda bulunmanız ve birbirinize alışmanız sağlanıyor. Bastona bir alternatif olan rehber köpekler, tıpkı baston kullanmayı öğrenmek gibi zaman gerektiriyor. Yalnız, bağımsız hareket becerilerinizin çok iyi düzeyde olması gerekiyor rehber köpekle hareket etmek için. Yani artık cevabımızı kesin olarak bulmuş bulunuyoruz. Bu köpekler öyle körleri bir yerden başka bir yere götürmüyorlar. Öyle aptal bir adamın sorduğu gibi otobüs numaralarını ya da bina içinde hangi odaya gideceğinizi de söylemiyorlar. Onlar sadece size güvenli bir şekilde her yerde bağımsızca hareket etmeniz için, engellerden kaçınıp başka yollardan gitmeniz için rehberlik ediyorlar. Tıpkı bizim bastonumuzla orayı burayı dürtüp çukurun sağından ya da solundan gitme çabamız gibi, o çukuru görüp sizi otomatik olarak sağdan ya da soldan gitmeniz için o tarafa doğru yönlendiriyor. Bazı rehber köpekler otobüs durağı ya da çok sıklıkla gittiğiniz yerlere aşina olup bu yerlerin yanından yürürken durma eğilimi gösterebilirler de, bu hepsi için bir genelleme olmuyor.

Şimdi birazda rehber köpekler için özel olarak tasarlanan, İngilizce 'de harness olarak geçen ve belki de Türkçe'ye özel rehber köpek tasmaı olarak kötü bir şekilde çevireceğim aparat hakkında bilgi vereceğim. Bu, dikdörtgen şeklinde bazen deriden, bazen plastikten yapılmış bir tasma. Tasmanın en uçtaki halka şeklindeki kısmı köpeğin boynuna ve ayarlanan bir kemer gibi olan öteki kısmı da arka ve ön bacaklarının ortasına, yani midesinin olduğu kısma yerleştiriliyor. Arkada elinizle tutacağınız dikdörtgenin kısa kenarı kalıyor. Bu özel tasmayı sağ elinizle tutmanız gerekiyor. Tasmanın amacı köpeğin yanınızda yürümesi ve köpeğin hareketlerini çok çabuk bir şekilde anlayabilmek.

Köpekler bunu üstlerine yerleştirdiğinizde çalıştıklarını biliyorlar ve tamamen bir rehber köpek olarak hareket etmeye başlıyorlar. Eve geldik diyelim gün bitiyor, şimdi oyun zamanı. Tasmayı çıkarttığınızda işte rehber köpeğiniz tamamen sıradan bir köpek. Koşmak, oynamak ya da sizin onu okşamamanızı istemek gibi sıradan köpekler ne yapıyorsa oda onu yapıyor. Zaten oldukça zor bir iş yapan bu köpekler fazlaca ilgi ve oyun zamanı da gerektirebiliyor. Fakat bu benim aslında sevdiğim bir kısım. Bütün stresimizi o'nun oyuncaklarıyla beraber oynayarak atabiliriz yani.

Benim bile ilk başta bilmediğim bir kaç ufak bilgiyi daha öğrenmek hepimiz için faydalı olabilir. Herkesin yanlış anladığı (itiraf ediyorum ben de yaptım), çalışan bir rehber köpeği sevmeye çalışmak. Bu özel tasmanın konulduğu köpeklerin aslında rehber köpek olduğunu burada Amerika'da herkes biliyor. Yani beyaz baston görünce, kör bu işte, demek gibi bir şey. İyi de bunun yanlış nereden? Bu aslında çalışan bir rehber köpeğe dokunmamak gerektiğini bilmek kadar basit bir kural. Fakat insanlar buna uymuyor. Bu sevimli dostları herkes okşamak, yanına gelip sevmek istiyor. İşte yanlış burada ortaya çıkıyor. Sevildiğinde ve okşandığında dikkati dağılabilecek olan köpeklere bu bir eziyet oluyor. Zaten görevini tam olarak sağlamak için çok uzun saatler çalışan bu hayvanları lütfen ve de lütfen okşamayın olur mu? Biliyorum çok zor ama Bunca uyararı reddetmeyi öğrettiğimiz bu köpeklere eziyet etmeyi kim ister değil mi?

Peki rehber köpek sahibi olmak için ne tür şartlar aranıyor dersiniz? Bu çok uzun bir liste değil yani. On altı yaşında ya da on altı yaşından büyük olmak, bastonla bağımsız hareket becerisine sahip olmak, köpeğe bakabilecek bağımsız yaşam becerilerine sahip olmak, psikolojik olarak bir hayvan sahibi olmak için gerekli şartları taşımak ve, tabi gereksiz ama yine de söyleyeceğim, az görüyor ya da kör olmak. Önceden de belirttiğim gibi, maddi geliriniz köpek maması için yeterli değilse bu rehber köpek okulu tarafından sağlanıyor. Böylelikle her gelir düzeyine sahip insan bir rehber köpek sahibi olabilme hakkına sahip oluyor. Başvuru yaptıktan sonra bekleme süresi yaklaşık altı ile sekiz ay arasında değişebiliyor. Bu süreçte yetkililer sizi çok yakından takip ediyorlar. Yürüme hızınız, yaşam tarzınız, bir başka sağlık probleminizin olup olmadığı ve ne kadar uzun olduğunuz size uygun bir rehber köpek seçmek için çok önemli faktörler. Ortalama bir rehber köpeğin çalışma süresi sekiz ile ten yıl arasında değişiyor. Bu köpekler emekli olduktan sonra isterlerse sahipleri ile kalıyor ya da onları sahiplenmek isteyen bir aile yanına yerleştiriliyorlar.

Elbet toplumun birçok absürt davranışı rehber köpekler için de mevcut; fakat bu yazının amacı genelde bilgi vermek olduğu için bunu bir başka yazıda ele almak istiyorum. Son olarak, araştırma bulgularının rehber köpek sahibi olmanın görme engelli bireylerin yaşam kalitelerini artırdığını ve bunun uzun yıllar boyunca araştırma konusu olmuş ve birçok makaleden gelen bir bilgi olduğunu paylaşmak istiyorum. Şimdi ben ülkemde rehber köpek yasasının geçtiğini ve köpeğimle

Moda Sahilinde yürüdüğümü hayal ediyorum. Ve bunun bir gün gerçek olacağını biliyorum. Bir baston tutkunu olsam da, rehber köpek edinmenin de bir seçenek olarak önerildiği günleri çok yakında görmeyi diliyorum.

Hem Kadın Hem Körsen Keşke Ölsen!

Gamze Sofuoğlu

sofuoglugamze@gmail.com

İstiklal Caddesi'nde yürüyorum. Önemli bir davete geç kalmamak için kalabalığın içinde koşturuyorum. Dedim ya önemli bir davet, ee her önemli davete giden insan gibi süslenip püslenmişim tabii. Makyaj yapmışım mesela, saçımı yapmışım, yetmemiş üstüne Türkiye standartlarında kısa bir etek giyme gafletinde bulunmuşum, hatta o da yetmemiş topuklu ayakkabıları çekmişim altına. Şimdi makyajdır, efendim saçtır, etek artı topuklu ayakkabıdır bunlar bir yere kadar zorlarsak belki sıradanlaştırılabilir; ama bunlara ek olarak taşıdığım bir aksesuar sıradanlaşma çabalarımı cevapsız bırakacaktı. Neydi sizce o aksesuar? Kafam kadar, üstelik gözleri kamaştırarak parlaklıkta bir yüzük? Tabii ki hayır. Rengarenk kocaman bir gerdanlık? I ih, o da değil. Yok artık, kolumu altın bileziklerle mi doldurmuşum acaba? Neyse uzatmayayım. Bastondu efendim baston, bildiğiniz beyaz baston! O gün İstiklal Caddesi'nde hayatımda körlüğüm adına duyduğum en tuhaf yoruma, yirmi yaşlarında bir delikanlı sayesinde şahit olmuş oldum. “Cık cık cık, hem kör hem mini etek giyiyor...”. Bu yorum karşısında istem dışı bir şekilde yavaşladım, bir şeyler söylemek istedim ama ne söylemeliydim bilemedim, saniyeler içinde kafamdan birkaç senaryo geçti, sonra hemen afakanlar bastı, içimden he dedim, dışımdan hiç duymamış gibi yapıp tabakhaneye bir şeyler yetiştirme hızıma geri döndüm. Düşünüyorum, benim yerime bir erkek olsaydı bu minvalde bir şey duyabilir miydi acaba? Hem kör hem şort giyiyor? Hem kör hem askılı tişört giyiyor? Hem kör hem takım elbise giyiyor?

Başka bir gün, hiç bilmediğim bir yerdeki bir işimi halletmeye gidiyorum. Kelli felli bir adama, gideceğim yere varabilmek için caddenin sağından mı yoksa solundan mı yürümem gerektiğini sordum. Kendisinin de o tarafa gittiğini, gideceğim yere kadar bana eşlik edebileceğini söyledi, peki dedim. Yürüyoruz, adam tabii bir şeyleri merak ediyor, cümlelere girişlerindeki vurgulardan çok kolay anlaşılıyor bu durum. “Böyle zor olmuyor mu”dan başlıyor merakını gidermeye, “Nasıl” diyerek kıvrandırıyorum kendisini. “Görmüyorsunuz ya, kız başınıza, onu diyorum” diye devam ediyor, “Alışım artık” diyerek bu soruya verilebilecek en sıradan cevaplardan birini veriyorum. İşte sonra öyle bir laf ediyor ki bey efendi, afakanlardan afakan beğenme anlarımdan birine daha şahit olmuş oluyorum:

“Senin annen baban, bir yakının yok mu?”. “Anlamadım...” diyorum ne diyeyim. “Kız başına, İstanbul gibi yerde, görmüyorsun da.” Gibi birbirinden alakasız nedenleri sıralamaya başlıyor. Bir yerden sonra dinlemedim nedenleri, ne yalan söyleyeyim; ama dünyanın en ilgili ailelerinden birine sahip olmamın da etkisiyle fena kızmıştım bu lafa. “Senin anan baban yok mu!”. Kızmıştım mızmıştım ama bastım da kahkahayı. Gideceğim yere kadar, gözünde bir kızcağız olduğum adamcağızı ikna etmeye çalıştım bir körün, hatta kör bir kadının, üstelik İstanbul gibi bir şehirde, annesi babası, yakınları olduğu halde, yalnız başına gitmesi gereken yerlere gidebileceğine, yapması gereken şeyleri tek başına yapabileceğine.

Bunlara benzer örnekleri çoğaltabiliriz, ben şimdilik örnek verme faslını burada kesiyorum. Kabul etmeliyiz ki, bu ülkede “kadın” olmak hala tuhaf karşılanan bir şey. Kadının vajinası, memesi, poposu, bacağı, eli, gözü, saçı, dudağı tuhaf, alışılmamış, üzerinde tartışma hakkını erkeklerin üstlendiği şeyler. Kadının hamile hamile sokağa çıkması, her ayın belli günlerinde kullanmak zorunda olduğu pedin reklamının televizyonlarda gösterilmesi, kahkaha atması tuhaf ve kadınlar tarafından yapılmaması gereken binlerce eylemden birkaçı. Kadın mıdır kız mıdır bilememler, vajina kelimesinden utandım, kadın iş aradığı için işsizlik yüksekler, kadın erkek eşitliğine inanmıyorumlar, kadına şiddet abartılıyorlar da işin sokaktan çıkıp deri koltukların, büyük toplantı masalarının, çelik kasaların bol bulunduğu yerlere yansımış versiyonları. Kadını, çoğu zaman yapıldığı gibi, şöyle bir kenara bırakırsak, işin bir de engelli boyutu var. Başarılı engelli, okumuş etmiş engelli, kültürlü engelli, zeki engelli, güzel/yakışıklı engelli, gezip tozan engelli, makyaj yapan engelli, saçını boyayan engelli, mini etek giyen engelli, sevgili yapmış engelli, parası olan engelli de genelde tuhaf karşılanan engelli versiyonlarından birkaçı. Bunun deri koltuk yumuşaklığındaki kalplere ve çelik kasa sertliğindeki kafalara yansımaları ise; biz engellileri insan yerine adam yerine koyduk, gözlerin görmüyor sana iş vermişiz, engelliler kısırlaştırılsın gibi laf-ü güzaflar olarak karşımıza çıkıyor.

Kadın olmak tuhaf dedik, engelli olmak da tuhaf dedik, hem kadın hem engelli olmak ultra tuhaf bir şey demek farz oldu artık. Kadının tuhaflikları ve engellinin tuhaflikları birleşince, affedersiniz hem kadın hem engelli diye bir hilkat garibesi çıkmış oluyor karşımıza. Cinsiyetsiz olarak kabul ettiğimiz engelli kadınlar, cinsiyetlerini daha görünür kılan bir şey yaptıklarında hem kör hem mini etek giyiyor oluyor ve cinsiyetsiz olarak kabul ettiğimiz aynı kadın tek başına bir yerlere gittiğinde kız başınalı sözcükler serpiştiriliyor konuşmaların arasına.

Engelli kadınlar olarak biz neler yapalım; mesela böyle tepkiler aldıkça daha da görünür olalım, hem bastonumuzu hem topuğumuzu farklılıklara ve kör gözlere daha çok sokalım, görmezden gelinen, ötekileştirilen her özelliğimizi sahiplenelim, kimliğimizin en büyük parçalarından olarak benimseyelim. Engelliyse engelli, kadınsa kadın, inadına isyan inadına isyan inadına özgürlük ulan!

Yeni Eğitim-Öğretim Yılında “İbretlik Meslek Liseleri” Açıldı!

İlke Çeperli

homoibretus@gmail.com

Evet arkadaşlar, biz sakatların nasakatlarla aynı okulda okumamızdan muzdarip olan eğitim ve öğretmenlerin gerçekleşmesi için yıllardır adeta yalvardıkları hayalleri gerçek oldu! Artık biz ibretlikler, Körler Sağırlar Birbirini Ağırhane’den çıkıp Engellilerin Hayattaki İlk Okulu’nu da geçtikten sonra, sağlam kardeşlerimizle entegre olmak yerine artık İbret Meslek Liselerine ve ardından üniversitelerde bizim için açılan Dernek Yönetimi, Yardımlaşma ve Dayanışma Mühendisliği, Mağdur Edebiyatı gibi bölümlere sınavsız yerleştirileceğiz.

Bunun yanında pek çok farklı düzenleme de bizi bekliyor elbet. İbret Meslek Liseleri’ndeki müfredat ve yönetmelik “normal” liselerden farklı olacak. Mesela Normal liselerdeki Görsel Sanatlar dersi İbret Meslek Liselerinde Körsel Sakatlar dersi olarak işlenecek. Derslerde körlerin pijama giyme aşamalarından su içerken karşılaştıkları temel zorluklara kadar pek çok ilginç konu işlenirken, sene sonunda düzenlenen münazarada “Önemli olan görmek mi, hissetmek mi?” sorusu tartışılacak.

Okulda öğrencilerin bilgi birikimi ve öğrenme becerilerine göre pek çok ilginç ve faydalı ders de var: Neden Eğitimi: Neden sakatım? Neden kimse bana yardım etmiyor? Toplumsal önyargılara neden taktım? Neden böyle kompleksliyim? vs. (İnsanlar bu derste kafalarındaki soru işaretlerini silecekler ve benim aşamadığım “kompleksleri” aşacaklar.)

Yetematik: İbretler bu derste abaküsle sayı saymayı öğrenerek kaç farklı konuda kendilerine yetematiklerini hesaplayıp diğer insanlardan ne kadar ayrı, ne kadar ucube olduklarını fark edecekler. (Okul, hayatın gerçeklerini en iyi öğrenebileceğimiz ortamdır.)

Seçmeli Dilence/İşaret Dilencesi: Bu derste ibretlikler normal insanlardan yardım isterken kullanabilecekleri temel söz kalıplarını öğrenecek, mikrofon uzatıldığında acitasyon icra etmede yetkinleşecekler.

Ayrıca bu liselerde pek çok dikkat çekici uygulama da göze çarpıyor.

Bu okulda öğrencilerin performansına bakılmaksızın her öğrenciye 100 verilecek. Çünkü sakatlar yapıları gereği kırılğan ve hassas olduklarından onları üzecek en ufak bir

şeyden kaçınmak vatani görevdir. Normal okullarda da yer yer yapılan bu uygulama normal öğrencilerden tepki alıyor, öğrenciler vicdani mastürbasyonla doyumuna ulaştırılmayınca eğitimciler bu işi sadistik yöntemlerle halletmek durumunda kalıyordu.

Bu okulda hizmetlilerin vileda kullanması yasak. Geçtiğimiz yıllarda okullardan birinde uyanık bir hizmetli, masum görme engelli yavrucağımıza bastonu yerine viledayı vermek suretiyle bütün okulu temizletmişti. Bu tarz kazaları önlemek için hizmetliler yerleri bezle ve yere eğilerek silecekler. Varsanılan izdüşümlerin imgelemsel görüngüsünü alımlamada sıkıncama yaşayan yavrucaklarımızın (hah, nihayet hatırladım yeni tanım, artık körler için bu tabir kullanılacak, onları incitmemek için) hizmetlilere basmaları ihtimaline karşı, temizlikler okul çıkış saatinden sonra yapılacak. (Bu kadar sakatı yatılı barındıracaklarını düşünmediniz herhalde.)

Pazartesi sabahları ve Cuma akşamları İstiklal Marşı törenlerinde, milli marşımızdan sonra özri marşımız olan “Sevdiğim Kız Bana Abi Diyince” şarkısını da öğrenciler toplu halde seslendirecekler.

Okulda öğrenciler üniforma giymeyecek, bornoza benzer fermuarlı bir kıyafet giyecek. Özellikle varsanılan izdüşümlerin imgelemsel görüngüsünü alımlamada sıkıncama yaşayan bireyler kravatın ne kadar sıkıldığını, gömleğin kaç düğmesinin iliklendiğini anlayamayacağından, kendilerini boğma ihtimalleri oldukça yüksektir.

Bu sene pilot uygulaması yapılan İbretlik Meslek Liseleri sadece İstanbul, Ankara ve İzmir’de ikamet eden ibretlikleri kapsayacak. Bu uygulamanın sakatlar için en iyisi olduğunu düşünen Milli Eğitim Bakan Yardımcısının Genel Sekreterinin Kuzeni Sayın Muarrem Mükerrerem, bunu bir çeşit tecrit olarak değerlendirenlere şu cevabı verdi: “Canım bu kadar büyütülecek bir şey yok. Sonuçta ünlü markalar da defolu mallarını diğer mallarla birlikte mağazada satmıyor, gidiyor bitpazarında satıyor. Bizimki de o hesap. Biz de ayrı okullarda en azından hak ettikleri eğitimi veriyoruz.”

İbretlik Meslek Liselerinin faydalarını saymakla bitiremeyen Mükerrerem konuşmasını şöyle sonlandırdı: “Hem bu iş o şey olanlara da çok iyi gelecek. Kendileri gibi şeylerle bir arada okuyacaklar. Bizim normal çocukları görüp de o biçim olmalarını dert etmeyecekler. Sınav yok, hep 100 alacaklar. Hem fizik, kimya ağır gelir onlara. İşlerine de yaramaz zaten. Onlar da onlar gibi olanlarla ilgili bir meslek seçecekler zaten. Biz onlara karşı sorumluluğumuzu devlet olarak layıkıyla yerine getirdik.”

Toplum tercümanı Sayın Mükerrer'in bu açıklamalarının altına imzasını atan milyonlarca veli ve muallimin aralarında bulunduğu grup, Taksim Meydanı'nda eğlen yaptı. Tarihe kabartma harflerle yazılacak olan bu Sakatları Toplumdan Kazı Kazan uygulamasının akıbeti ise merak konusu.

İnsanları değil, ölümleri engelle

Burak Sarı

burakburaksari@gmail.com

Bütün anne babalar için çocukları dünyadaki en değerli varlıktır. Onlar için yaşarlar. Hayatları çocuklarını mutlu edebilmenin mücadelesi ve onun geleceğine dair hayallerle geçer. O hayalleri gerçek kılabilmek için katlanırlar en büyük zorluklara. Gün gelir sokakta yüzüne tükürmeye bile tenezzül etmeyecekleri Şef, ustabaşı ve patronun hakaretlerini kulak arkası etmek zorunda kalır; gün gelir: O hayaller uğruna yerin yedi kat altında, patronun doymak bilmez iştahı yüzünden kömüre döner, 5 liralık bir tedbir alınmadığı için, hayatlarında belki hiç giremeyecekleri recidence inşaatlarında 34 kattan aşağıya parçalanmış bedenleri düşer. Hayatın kötü bir cilvesi olsa gerek, dünyayı yaratacak kadar emektar, o güzel yaşamı kuracak kadar büyük hayalleri olan bu güzel insanlar, bir o kadar mütevazı ve sessizce bu dünyayı terk ederler. Ölümleri, anca topluca olduğunda ekranlarda ve gazetelerde yer bulur. Çoğu zaman ölümleri bile rahat bırakılmaz. Neredeyse öldükleri için suçlanırlar. Evet, çoğu zaman ucunda ölüm dahi olan bu zor işleri kabul etmelerinin en temel nedenlerinden birisi çocuklarının geleceği için kurdukları hayallerdir. Her zaman hayalleri çocuklarının hayalleriyle aynı olmaz. Genellikle anne ve babalar onların: Öğretmen, doktor, mühendis olmasını isterler. Fakat çocukların aklı başka mesleklerde. Özellikle erkek çocuklarının hayalleri herkesin tahmin edebileceği üzere, ışıl ışıl yeşil sahalarda top koşturmaktır. Bu nedenle erkek çocuklarını: okul bahçesinde, cadde kenarında, evde ve kısacası her yerde bir meşin yuvarlağı, oda olmazsa bir kola kutusu tekmelerken görürüz. Emre Eser’de Bu milyonlarca çocuktan bir tanesiydi. Kocaeli’nin Karamürsel ilçesinde ki işitme engelliler okulunun bahçesinde, her zaman olduğu gibi top oynuyordu. Oyun sırasında top bahçenin dışına çıktı. Emre topu alabilmek için fırlayarak duvara tırmandığı anda, yüksek gerilim hattına kapıldı. Hayalleri ve soluk alışısı sonsuza dek durdu. Ölüm onu en olmaması gereken yerde ve en olmaması gereken biçimde yakalamıştı. Öyle ya normal şartların söz konusu olduğu bir ülkede bir çocuk top oynarken, hele hele okul bahçesinde ve üstelik elektrik çarparak ölemezdi. Maalesef rezalet bununla da sınırlı değil. Olay üzerine Emre’nin ailesine top oynarken ayağı kırıldı diye haber veriliyor. Evet, 21. yüzyılda işitme engelliler okulunda bir çocuk elektrik akımından ölüyor. Emre’nin annesi ve babası “25 kuruşluk bir bant takılmış olsaydı” Emre hayattaydı diyor. Ama skandal burada bitmiyor. Geldik zurnanın zırt

dediği yere, ilgili kurum savunmasında “Emre yaşasaydı zaten ailesine bir katkısı olmazdı. İşitme engelli olduğu için çalışamazdı” diyor. Yani bu ülkede engelliler ölüyken bile ötekileştiriliyor. Bir insanın kulağının işitmiyor olması çalışamaz anlamına mı geliyor? Çevresindekilere faydası dokunup dokunmayacağından size ne? Bir insanın çevresine yararlı olup olmaması bir organının eksikliğine mi bağlıdır? Hadi engel durumunu da bir kenara bırakalım, bir insanın hayatı çevresindekilere faydalı olduğunda mı değerli? Ya kulakları duyup, gözleri gören ama soluk almaktan başka bir işe yaramayanlar ne olacak? Hadi onlara miskinlik hakkı diyelim. Ya var oluş nedenleri insanlara zarar vermek olanlar. Sorular sora sora bitmiyor, ama maalesef değişen bir şey yok. Engelliler gerek eğitim düzeyleri, gerekse nitelikleriyle; olanakları sağlandığı takdirde her işi yaparlar. Bizler bunu her yerde söyleye söyleye dilimizde tüy bitti. Ama dirimizle de anlatsak, ölümüzle de anlatsak anlamıyorlar. Okul hayatımız boyunca, “siz neden kendiniz için olan okullara gitmiyorsunuz? Sizinle ilgilenecek öğretmen yok, ilgili araç gereç yok” tacizine maruz kalırsınız. (bu bahaneleri giderme imkânı elimizdeymiş gibi). İnatlaşır ve onlara inat öğrenim hayatını başarılı bir şekilde tamamlarsın. Bu sefer bileğinin hakkıyla kazandığın işte kabul görmek için bile yıllarını tüketirsin. Bu ülkede adı işçi bulma olan bir kurum, Yıllarca engellileri “size iş bulduk” diye arayıp, hiç alakasız yerlere yönlendirmiş, son hazırladığı iş sözlüğüyle de sadece kendisinin yarıştığı kulvarda kendi rekorunu alt üst etmiştir. Bu sözlükte adını sayamayacağım kadar fazla iş kolunun ismi sıralanarak; “engellilere uygun değildir” denmiş. Ayrıca aynı sözlükte kadınlara karşıda ayrımcı ibareler fazlasıyla kullanılmış. Sanıyorum bu sözlüğü hazırlayanların engellilere dair bilgisi eski Türk filmlerin de gördükleri çiçek satan kızdan ibaret. Fakat engellilerin yaşam hakkı, okuma hakkı, çalışma hakkı ve tüm hakları böyle bir algının zihniyetine teslim edilemez. Bu anlayışa karşı, engelli örgütleri ve bireysel engelliler, ilgili alandaki STK’larla ortaklaşa olarak ayrımcılık ve erişilebilirlik sorunlarının üzerine gitmeli, belli çevrelerin istismar girişimlerine karşı, hak temelli talepler yükseltilmeli. Örneğin Kamu iş kolunda faaliyet yürüten Memur-sen başkanının, engellileri yarı yarıya indirimli bir şekilde hacca gönderelim önerisi gibi. Kamuda çalışan engellilerin maruz kaldığı tonlarca sorun varken, memur-sen başkanının Diyanet İşleri Başkanı gibi davranması, olayı yeterince mizahi kılıyor. Bizler direkt olarak engellilikle ilgili olmayan, engellilere dair sorunları perdeleyen bu tür oyunlara gelmemeli; engelli ayrımcılığı, fiziksel erişilebilirlik sorunları; kısacası engelliliğin ortadan kalkması için tek vücut halinde mücadele etmeliyiz. Belki çok zor anlatacağız, belki karşımızdakiler hiç anlamayacak; belki de umduğumuzdan önce değişecek algılar. Belki yine olmayan kaldırımlarda yürümek zorunda kalacak, belki de çok erişilebilir kurumlarımız olacak.

Ama sonunda kazanacağız. Ucuz ölümlerin, **emek** sömürsünün ve ayrımcılığın olmadığı bir dünya dileğiyle.

ABD’de Engelli Yüksek Öğrenim Öğrencisi Olmak

Deniz Aydemir Döke

daydemird@gmail.com

Bu yazıyı yazmaya karar verdiğimde, ilk niyetim sizlere ABD’deki üniversitelerin engelli öğrenci hizmetlerinden bahsetmekti, sonra hikâyeyi biraz daha başa sardım ve buralarda yüksek lisans öğrencisi olma sürecini anlatmaya karar verdim. Bu yazı daha çok benim deneyimlerimden öğrendiğim şeyler üzerine kurulu. Umarım merak edenlere bir fikir verebilir.

Eğer ABD’de yüksek lisans ya da doktora yapmak istiyorsanız, iki temel sınava girmeniz gerekiyor. Bunlardan birisi Graduat Record Exemination (GRE), diğeri de Test of English as a Forren Language (TOEFL). Bazı alanlarda bunlardan başka sınav sonuçları gerekebilir ya da her program GRE sonucu istemeyebilir. Türkiye’de bu sınavları alabilmek için engelli öğrencilerin sınav başvuru formunu doldurması gerekiyor. Ben başvurduğumda form baya karışık gelmişti ve en sancılı kısmı da yüzlerce lira vermeden, yani muayenehaneye gitmeden, devlet hastanesinde çalışan bir göz doktoru bulup sonrada ona meramımı anlatmak oldu. Anladığınız üzere, formda görme engelli olduğunuzun bir doktor tarafından onaylanması gerekiyor, yeni formlarda engelliliği onaylama olayını, üniversitelerdeki engelli öğrenci birimleri de yapabiliyor sanırım. Formda ne gibi makul uyumlaştırmalar istediğinizi belirtiyorsunuz. Bunlar Okuyucu, yazıcı, yüzde yüze kadar ek süre, büyük baskı veya GRE’nin kâğıt biçimindeki sınavı için sadece şekilli soruların şekillerinin Braille kopyası gibi. Ben sınavlara 2011 yılının sonunda girdim ve o zaman Türkiye’de ekran okuyucu ya da kabartma olarak sınav alamıyorduk. Yeri gelmişken bu GRE ve TOEFL hem bilgisayar ortamında hem de kâğıda basılı bir şekilde alınabiliyor. TOEFL’ın elektronik ortamda alınanı TOEFL IBT oluyor ve kâğıda basılı olandan farklı bir biçimde puanlandırılıyor. Neyse Bu sınavlar için olan başvuruyu tamamlayınca Amerika’daki ETS denilen kuruma gönderiyorsunuz. Sınav başvurunuzu sınava gireceğiniz tarihten en az üç ay önce yapın, hatta mümkünse daha bile önce yapmakta fayda var. Uyumlaştırmalarınız ETS tarafından onaylanınca size bir e-posta geliyor, adayın bilgisi de yanlış hatırlamıyorsam Belçika’ya gidiyor. Türkiye’de ETS tarafından düzenlenen tüm sınavlar Belçika’daki merkeze bağlı. Sonra bu yurtdışındaki merkezle sınav gününü belirlemek için iletişime geçiliyor. Eğer sınavı bilgisayar ortamında alacaksanız, sizin sınava girdiğiniz günde sınav merkezinde başka sınav

olmaması gerekiyor. Bu nedenle sizin sınava girmek istediğiniz şehirde size de uyan boş bir gün bulunuyor. Sonra da sınavı uygulayacak merkez sizinle iletişime geçiyor ve gidip sınavınızı oluyorsunuz. Burada hatırladığım kadarıyla normal süreci yazdım, benimki maalesef böyle gelişmedi. Bir de şunu paylaşmakta fayda görüyorum, sınavınızı okuyacak kişi, Türkiye’de olduğunuzu unutmayın, Okuma konusunda herhangi bir eğitim almamış oluyor. Sadece okurken dikkat etmesi gereken şeylerle ilgili bir e-posta alıyor. Benim GRE sınavımı okuyan kişi, yanlışlıkla sınavı kapattı, sınav iptal oldu. Okuyucum mütercime tercüman olduğundan İngilizce okumak konusunda bir sıkıntı yoktu; ama şekilli soruları görünce nasıl anlatacağını kestiremiyordu. İkinci GRE sınavımı kâğıda basılı aldım, bu sefer şekiller tanımlı ve ayrı bir kitapçıkta kabartmalı olarak geldi. İlk sınavdan sonra çıkarttığım patırtı yüzünden ikinci seferki sınavıma okuyucu olarak İngilizce okuyabilen bir mühendis geldi. TOEFL sınavı da ayrı bir macera oldu. Ben TOEFL IBT sınavına başvurduğum halde, ETS bana kâğıtta basılı TOEFL sınavı vermeye karar vermiş. Bu durumu fark edince sınav türünü değiştirip tekrar sınav tarihi almam en az bir ay kadar sürmüştü. GRE’de çıkarttığım patırtıdan ötürü TOEFL sınavıma gerçek bir İngiliz bulmuşlar okuyucu olarak. Kızcağızın sınavın nasıl bir şey olduğundan haberi bile yoktu. Siz “aa buldun da bunuyorsun” diyeceksiniz ama bu sefer de okuyucumun gerçek İngiliz aksanını anlamak bir dert olmuştu.

Neyse bir şekilde sınav sürecini atlatınca, üniversitelere başvurunuzu yapabiliyorsunuz. Genellikle ABD’deki üniversitelerin sonbahar dönemi için başvuru tarihleri, aralık ayı ortası ya da ocak ayı başında doluyor. Bu tarihten önce sınav sonuçlarınızın elinizde olması, başvurduğunuz bölümden bir hocayla yazışmış olmanız ve başvuruda istenen özgeçmiş ve niyet mektubu gibi belgeleri hazırlamış olmanız gerekiyor. Başvuru yapmak epey masraflı oluyor, sınavları alabilmek için birkaç yüz Dolarcık ödemeniz gerekiyor. TOEFL ve GRE’ye girdiğinizde hangi programlara başvuracağınızı biliyorsanız, sınavları alırken dolduracağınız bir formla sonuçlarınızı üç üniversiteye ücretsiz olarak gönderebiliyorsunuz. Eğer siz üçten fazla üniversiteye başvuracaksanız, göndereceğiniz her sınav sonucu için de ayrıca para ödüyorsunuz, ama burada bitmiyor, başvurduğunuz tüm programlara resmi transkriptinizi posta yoluyla gönderiyorsunuz, tabi o eğer İngilizce değilse, bir tercüme bürosuna çeviri parası ödüyorsunuz ve başvurduğunuz her program için üniversiteye de başvuru parası ödüyorsunuz. Sınavlara girdik, paraları bayıldık, bitmek bilmeyen başvuru belgelerini tamamladık, sırada ne mi var? En sıkıcı kısım; beklemek. Önce tüm başvuru belgeleri inceleniyor, eksik olanlar veya sınav sonuçları bekleneni karşılamayanlar oracıkta eleniyor. Bunun ne kadar süreceği bölüme bağlı. Benim bölümümün

son başvuru tarihi 15 Aralıktı, hocam 19 Aralık'ta beni arayıp ön elemeyi geçtiğimi söyledi. Genelde bu süre daha uzun olur ve eğer mülakata çağrılmayacaksanız size hiç dönmeyebilirler de.

Buradan sonrası benim bölümüme özgü durumlar, başka programlar başka süreçler gerektirebilir. Mülakat tarihi belli oldu. Uluslararası öğrencilerin mülakatı Skype'ta yapılabiliyor; ama mülakata gelenler kabul almakta daha şanslı oluyor. Ben zaten State College'ta yaşadığım için şanslıydım. Bölüm sekreteri mülakat gününde kullanılacak her şeyi bana önceden e-posta olarak gönderdi. Bu her şey ne dersiniz; bütün günün programı, mülakatta kimlerle hangi odalarda görüşeceğim, bölümü tanıtan broşürler falan filan. Burada yaşamının avantajını kullanarak bölüm binasını tanımak için sekreterden yardım istedim. Genel olarak mülakatın yapılacağı katı tanıdım, Tuvaletlerin ve sabah ilk buluşulacak odanın yerini öğrendim. Yazma becerilerimizi ölçmek için ayrı bir kompozisyon gibi bir şey yazmamızı istiyorlardı, Ben bunun için ek süre istedim. Ek süreyi mülakat programına oturtamadılar, bana soruyu mülakattan bir önceki gün e-posta olarak saat tam 9'da gönderdiler ve cevabımı da belirlenen saate geri istediler. Mülakattan bir önceki akşam yerleşkedeki bir otelde resepsiyon düzenlediler, böylece adaylar birbirini tanımış oldu, hem de hocalar kendilerini bize tanıttılar. Ertesi gün hazırlandım, makyajımı yaptım, saçlarımı düzleştirdim, elbisemi ve topuklu çizmelerimi giyip düştüm yola.

Mülakat sabah 9'dan akşam 4'e kadar sürdü. Bu süreçte, iki kere ikişer hocayla yaklaşık yarımşar saat mülakata alındım. Sorular neden bu bölümü istediğim, ne gibi güçlü yönlerim olduğu, bölüme ne katabileceğim, şimdiye kadarki akademik ve uygulama deneyimlerimin neler olduğu, bölümle ilgili sorum olup olmadığı, bir de psikolojik danışma alanında güncel sorunların ne olduğu gibi şeyler üzerinden ilerledi. Bizim bölüme özgü olan bir şey daha vardı, tüm adaylar, doktora öğrencileri tarafından da mülakata alındı. Yani toplam dört mülakata girdim.

Bunun dışında yarım saatlik bir seans izleyip, psikolojik danışmanın ne gibi beceriler kullandığını yazmamızı istediler. Ben kendi dizüstü Bilgisayarımı yanımda götürdüm ve yazdıklarımı e-posta eki olarak sekretere gönderdim. Günün sonunda doktora öğrencileri kendi arabalarıyla bize yerleşkeyi tanıttılar ve hep beraber yemeğe gittik. Eve geldiğimde kendimi suyu sıkılmış portakal gibi hissediyordum.

Sonra nasıl mı ilerledi bu süreç; yoksa burada uluslar arası kör bir öğrenci olmak nasıl oluyor diye merak mı ediyorsunuz? O zaman kasım sayımızda görüşürüz.

İssız Anlar

Mürşide Vural

mursidevural@ttmail.com

Bu günlerde yalnızlık sözü, yalnızlık hastalığı zihnimi çok kurcalıyor. İnternette yalnızlığın anlamına, sebeplerine ve sonuçlarına şöyle bir baktığım zaman; bizlerin bu hastalığa yakalanması ne kadar kolay ve ne kadar mümkün görünüyor.

Çünkü insan sosyal bir varlıktır. İnsanın kişilik oluşumunda, öz güveninin gelişiminde, kültürel değerlerinin yerleşmesinde ve hatta hangi dili konuşacağına vb. çevresindeki insanların etkisi bulunmaktadır. Örneğin Psikoloğlar, sağlıklı bir bireyin yetişmesi için bebeğın, annesi ile göz, ses ve dokunma temasının önemine dikkat çekerler.

İnsanların birbirleri ile iletişimini kolaylaştıran veya iletişimlerini artıran Önemli bir unsur, birbirleriyle ortak noktalarının bulunmasıdır. Aynı iş yerinde çalışan insanlar, aynı okulda okuyan öğrenciler ya da aynı mahallede yaşayan insanlar Birbirleri ile çok rahat iletişim kurabilirler.

Aslında iletişim çok sihirli bir şeydir. Bazen farklı iki çift gözün aynı şeyi aynı anda görmesi ile başlar, bazen de zihinlerden geçen bir şeyle iletişim başlar. Kimi zaman, kişiler birbirine ne kadar yakın olursa olsun bir türlü aralarında iletişim olmaz. Konumuza tekrardan dönecek olursak, yalnızlıkla iletişim veya iletişimsizlik iç içe olan kavramlardır. Etrafı ile sağlıklı iletişim kuramayan bir kişi zamanla yalnızlık duygusuna kapılır. Yalnızlık duygusuna sahip olan insanlar ise etrafındakiler ile iletişim kurmak için can atsalar dahi, istenmeme, sevilmemeye gibi hisler yüzünden bunda başarılı olamazlar Bizle bunun ne ilgisi var diyeceksiniz. Göz ile temas, iletişimin başlaması için en hızlı, en zahmetsiz yoldur. Bundan mahrum olunca bakın neler oluyor; hemen kendi yaşadıklarımın birkaç örneğini vereyim. Üç

kişi bir kafede oturuyoruz. Ortak bir konumuz var ve hep beraber onun hakkında konuşuyoruz. Derken konunun birden değiştiğini ve benim konu dışında kaldığını fark ediyorum. Meğer o sırada bir şey görmüşler ve başlamışlar onunla ilgili konuşmaya, başka bir örnek; bir seminer ortamındayız, semineri veren kişi slayt ile bir şeyler anlatıyor. Tüm salon sessizce ve ciddiyet ile sunumu dinlerken, birden salonda bir gülüşme başlıyor. Tabii ki O anda ollup bitenden habersiz kalıyorum. Taki birisinin gördüğü şey hakkında yorum yaptığını duyunca ne olup bittiğini anlıyorum. Ben çoğu kez bir görme engelliyi, kendi yuvasını kendisi kuran bir kuşa benzetiyorum; çünkü genellikle, kendi sorunlarımıza kendimiz çözüm buluyoruz. Bu kötü bir şey değil. Özünde keşke herkes bunu başarabilse; ama mesela kardeşlerim ve arkadaşlarım arasında bir tek ben kitaplarımın formatını değiştirmek zorundaydım. Sadece bu ve benzer işler zaman zaman yorucu oluyor. Neyse ki, gelişen teknoloji ve anlayış sayesinde yeni nesil görme engelliler bu tür angarya işlerden kurtuluyorlar. Tabii bunlar gözle görünen somut şeyler, bir de işin duygu yönü var. Sanıyorum

En kötüsü de, karşılaştığın bir sorunun veya çözüme kavuşturduğun bir şeyin sonunda duyduğun hislerin çok yakınında olan kişiler tarafından dahi yeterince anlaşılmadığını görmektir. Düşünüyorum da, bu yaşananlar çocukluk döneminde yaşanmaya başlanmıştır. Sevincimizi, sıkıntımızı ve şaşkınlığımızı kimse ile paylaşamadığımız ve ne olduğunu bilmediğimiz durumları yaşarken, kim bilir üzerimizde ne tahribatlar oluşturmuştur.

Eminim başka engel gruplarında olan kişilerde farklı durumlarla benzer duyguları yaşıyorlardır.

Bu yalnızlık duygusuna kapılmamanın en iyi yolu, benzerlerinle de zaman zaman bir arada olarak dünyada tek olmadığının bilinci ile yaşamaktır. Kendini tanıyıp, ihtiyaçlarına sahip çıktıķça, sizinle gerçekten ortak yaşam süren kişilerle öyle güzel paylaşımlar gerçekteştiriyorsunuz ki, yukarıda bahsetmiş olduğum ıssız anlar hayatınızı kaplamamış oluyor.